

Minna Kytövaara

EDELLEEN VANHEMPI

Kirjallisuuskatsaus sijoitettujen lasten vanhempien koke-
masta stigmasta ja häpeästä

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2022

TIIVISTELMÄ

Minna Kytövaara: Edelleen vanhempi – Kirjallisuuskatsaus sijoitettujen lasten vanhempien kokemasta stigmasta ja häpeästä
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Sosiaalityön tutkinto-ohjelma
Ohjaaja: Satu Ylinen
Huhtikuu 2022

Kuvailevana kirjallisuuskatsauksena toteutetussa tutkielmassa tarkastellaan lastensuojelun sijoittamien lasten vanhempien stigmata ja häpeää vanhemmissa. Tutkielma kuvaa, millaisia seurauksia stigmalla ja häpeällä on sijoitetun lapsen vanhempaan, ja millaisilla tekijöillä on vaikutusta stigman ja häpeän muodostumiseen. Tutkielman teoreettisessa viitekehyksessä kuvataan stigman ja häpeän määritteitä sekä kuvaillaan monimuotoisia sijaishuollon käytäntöjä. Kirjallisuuskatsauksen analysoitava aineisto muodostuu 19 kansainvälisestä tutkimusartikkelista. Tutkielman toteuttamisprosessi on kirjallisuuskatsaukselle tyypilliseen tapaan kirjattu täsmällisesti ylös.

Kirjallisuuskatsauksen mukaan stigma ja häpeä jättävät vanhempiin kauaskantoisia jälkiä. Lapsen sijoitus on vanhemmalle muutos, joka horjuttaa jo rakennettua vanhemmuuden identiteettiä. Identiteetin uudelleen rakentaminen on vanhemmalle työlästä ja haastavaa. Stigman ja häpeän tunteet ovat hyvin kivuliaita ja ihmiselle on luontaista vältellä niitä. Vanhemmissa voi esiintyä tämän myötä salaamista, valehtelua ja eristäytymistä muista ihmisistä. Myös uhriutumisen ja puolustautumisen ovat vanhempien selviytymiskeinoja stigmasta ja häpeästä.

Tuloksissa todetaan stigman ja häpeän tunteita lisäävän vastakkainasettelu ja valtasuhteet. Tähän kuuluu usein *lastensuojelu vastaan vanhemmat* -ajattelua. Myös erilaiset voimakkaat hierarkiatasot nousevat esiin stigmata ja häpeää lisäävinä tekijöinä. Tulokset paljastavat vanhempiin kohdistuvien oletusten ja vaatimusten olevan stigmatisoivia. Tunne riittämättömästä ja huonosta vanhemmuudesta näyttää olevan merkittävä stigma ja häpeää lisäävä tekijä. Lastensuojelun palvelut koetaan myös leimaavina ja kategorisoivina. Esimerkiksi vanhempien leimautuminen addikteiksi tai laiminlyöviksi vanhemmiksi on häpeällistä ja stigmatisoivaa. Stigmata ja häpeää vähentävänä tekijänä puolestaan erottuu voimakkaasti vertaisuuden merkitys. Vertaistuki mahdollistaa vanhemmille ympäristön puhua avoimesti omista tuntemuksistaan tuntematta stigmata.

Lastensuojelun ammattilaiset toimivat toisinaan vanhempien stigman ja häpeän voimistajana. Institutionaalisia ja yhteiskunnallisia muutoksia on tarpeen tehdä epäkohtien poistamiseksi. Esimerkiksi yhteiskunnalliset odotukset äitiydestä ovat isoja ja vaikeasti tavoitettavia, ja ne aiheuttavat negatiivisia tuntemuksia äideissä. Jos stigma ja häpeä ovat asiakastilanteissa hallitsevia, ne estävät vanhempien ja työntekijöiden välisen kohtaamisen ja yhteistyön. Stigmalla ja häpeällä voi olla hyvinkin laajakantoisia vaikutuksia, jotka heijastuvat niin vanhemman kuin sijoitetun lapsen hyvinvoinnissa.

Avainsanat: stigma, häpeä, vanhemmat, lastensuojelu, sijoitus, sijaishuolto

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

ABSTRACT

Minna Kytövaara: Still a parent – A literature review of stigma and shame experienced by parents whose children are placed in child protection care

Master's Thesis

Tampere University

Social Work

Supervisor: Satu Ylinen

April 2022

The thesis, implemented as a descriptive literature review, examines stigma and shame from the perspective of parents whose children are placed in child protection care. The thesis describes the consequences of stigma and shame experienced by those parents and the factors that influence the formation of stigma and shame. The theoretical framework of the thesis describes the concepts of stigma and shame and describes the diverse practices of foster care. The analyzed material in the literature review consists of 19 international research articles. The process of implementing the thesis is documented in a detailed way as required by good literature review practices.

According to the review of the literature, stigma and shame leave far-reaching marks on parents. The placement of a child is a change for the parent that undermines the established parenthood identity. Rebuilding an identity is tedious and challenging task for the parent. The feelings of stigma and shame are very painful, and it is natural for man to avoid them. This can lead the parents to concealment, lying and isolation from other people. Victimization and self-defense are also ways for parents to cope with stigma and shame.

The results show that confrontation and power relations increase feelings of stigma and shame. This often leads to thinking where child protection is seen as adversary of the parents. Additionally, strong hierarchical differences emerge as factors that increase stigma and shame. The results show that the assumptions and demands placed on parents are stigmatizing. The feeling of inadequate and bad parenting seems to be a major factor in increasing stigma and shame. Child protection services are also perceived as labeling and categorizing. For example, it is shameful and stigmatizing that parent are named as addicts or neglecting parents. As a factor reducing stigma and shame, the importance of equality stands out. Peer support can provide parents an environment to speak openly about their own feelings without feeling stigma.

Child protection professionals sometimes act as an amplifier of parental stigma and shame. Institutional and societal changes are needed to reduce the feelings of shame and stigmatization. For example, societal expectations about motherhood are overwhelming and difficult to achieve causing negative effects to mothers. If stigma and shame are prevalent in customer situations, it prevents parents and employees from meeting and collaborating. Stigma and shame can have very far-reaching effects that are reflected in the well-being of both the parent and the placed child.

Keywords: stigma, shame, parents, child protection, placement, foster care

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck service.

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto	1
2 Stigman ja häpeän määrittelyä	3
3 Monimuotoisen sijaishuollon käytäntöjä.....	7
4 Tutkielman toteuttaminen	11
4.1 Tutkielman tarkoitus ja tutkimuskysymys	11
4.2 Tutkimusmenetelmänä kirjallisuuskatsaus	11
4.3 Aineiston keruu, kriteerit ja kuvaus	12
4.4 Aineiston analyysi	20
4.5 Tutkimuksen eettinen näkökulma ja luotettavuus.....	21
5 Stigma ja häpeä jättävät vanhempiin kauaskantoiset jäljet	24
6 Stigman ja häpeän muodostumisen taustalla vaikuttavat tekijät	33
7 Johtopäätökset ja pohdinta.....	42
LÄHTEET	49

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Aineiston hakuprosessi.	15
Kuvio 2. Stigman ja häpeän seurauksia vanhemmissa.....	24
Kuvio 3. Stigmaa ja häpeää voimistavat tekijät.....	33
Kuvio 4. Jäsentynyt näkemykseni rakentuvasta identiteetistä sijoitetun lapsen vanhemmassa.	43
Kuvio 5. Stigman ja häpeän seurauksia sijoitetun lapsen vanhemmassa.	44
Kuvio 6. Tuen puute voi olla sekä syy että seuraus häpeälle ja stigmalle.....	45
Kuvio 7. Vanhemman kohtaaminen ja yhteistyö.	48
Taulukko 1. Tutkimuksen sisäänotto- ja poissulkukriteerit.	14
Taulukko 2. Aineistoon otettujen tutkimusten kohdemaat.	16
Taulukko 3. Tutkielman aineisto.	17

1 Johdanto

”Olen vältellyt naapureitani, koska tiedän, että he kysyvät, missä lapseni ovat. En tiedä, mitä sanoa!” Lapsen sijoittaminen aiheuttaa vanhemmassa stigmaa ja häpeää (Shanks & Weitz 2020, 356–358). Lapsen sijoittamiseen liittyykin monenlaisia tunteita niin lapsessa kuin vanhemmassa (Schofield ym. 2011, 89–90). Tämä pro gradu -tutkielma syventyy sijoitettujen lasten vanhempiin ja tuo esiin heidän näkökulmiaan stigmaan ja häpeään. Stigmaa ja häpeää ei ole liialti tutkittu tämän ryhmän osalta, ja tämä tutkielma pyrkiiikin tiivistämään jo tutkittua tietoa hyödynnettävään ja tiiviiseen muotoon.

Pro gradu -tutkielmassani pyrin kiteyttämään, millaisia seurauksia stigmalla ja häpeällä on sijoitetun lapsen vanhempaan, sekä millaisilla asioilla on vaikutusta stigman ja häpeän muodostumiseen. Oma kiinnostukseni häpeään ja stigmaan sosiaalityön kontekstissa heräsi aloitellessani kandidaattitutkielmaani. Kandidaattitutkielmassani (Kytövaara 2021) pohdin, miten työntekijät lisäävät sosiaalityössä asiakkaan häpeää, ja miten häpeää voisi vähentää. Alun perin olin aikonut tutkia vain työntekijän keinoja vähentää asiakkaan häpeää. En kuitenkaan osannut odottaa kandidaattitutkielman tuloksia, joiden mukaan sosiaalialan ammattilaiset aiheuttavat asiakkaalleen tiedostamattomaan ja tietoisesti häpeää. Tämä on itseäni erittäin syvästi koskettanut asia.

Kokemukseni mukaan lastensuojelun ammattilaiset kohtaavat usein asiakastilanteita, joissa asiakkaalla on stigman ja häpeän tunteita. Lastensuojeluprosesseissa käsitellään usein perheelle merkittäviä ja tärkeitä asioita, kuten lapsen hyvinvointia ja vanhemmuutta. Näiden asioiden puheeksi ottaminen vaatiikin työntekijältä sensitiivisyyttä ja kohtaamisen taitoa. Toivon, että tämä pro gradu -tutkielma tarjoaa sosiaalialan ammattilaisille keinoja tunnistaa vanhemman stigman ja häpeän tunteita, sekä välttää näiden tunteiden voimistamista. Toiveena on myös antaa työntekijöille keinoja stigman ja häpeän vähentämiseksi ja helpottamiseksi. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (29.3.2022) mukaan vuonna 2020 kiireellisesti sijoitettuna on ollut 4662 lasta. Huostaanotettuna on vastaavasti ollut 11 386 lasta. Lastensuojelun avohuollon asiakkuudessa on ollut vajaa 50 000 lasta (ml. avohuollon sijoitukset). Tarkkoja tilastoja sijoitettujen lasten vanhemmista ei ole saatavilla, mutta voidaan todeta sijoitettujen lasten perusteella vanhempien määrän olevan merkittävän iso.

Shanks ja Weitz (2020, 349–350), Höjer (2011, 111) sekä Kapp ja Propp (2002, 227) kirjoittavat sijaishuollossa olevien lasten vanhempien olevan harvoin kuultu ryhmä. Vanhempien

kokemuksia lapsen ollessa sijaishuollossa on tutkittu vähän. Morgan ym. (2019, 137–138) kirjoittavat tieteellistä tutkimusta olevan hyvin vähän siitä, mitkä asiat toimivat vanhempien kanssa työskenneltäessä. Kuitenkin stigmalla ja häpeällä on tutkittu olevan vaikutusta vanhemman kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kokemiseen (esim. Kenny & Barrington 2018, 214–215; Battle ym. 2014, 333–337; Korkeila 2011). Tukea saaneet ja hyvinvoivat vanhemmat vaikuttavat myös sijoitettujen lastensa hyvinvointiin (esim. Kujala ym. 2019, 4). Tämä tutkielma pyrkiikin nostamaan esiin, miten tärkeää stigman ja häpeän huomioiminen on paljastamalla muun muassa vanhempia stigmatisoivia ja häpeää tuottavia kokemuksia lastensuojelusta.

Tämän tutkielman aineistona toimii 19 tieteellistä, vertaisarvioitua artikkelia seitsemästä eri maasta. Olen pyrkinyt löytämään nämä melko harvinaiset tutkimukset ja tiivistämään niissä olevan tutkimustiedon omien tutkimuskysymysteni osalta. Tutkielma on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Tutkielman teoriaosuus käsittelee stigman ja häpeän määrittelyä sekä lapsen sijoitusta ja sen merkityksiä yhteistyön ja vanhemmuuden näkökulmasta. Luvussa 4 kerrotaan, miten tutkielma on toteutettu. Luvussa 5 kuvataan siitä, millaisia seurauksia stigmalla ja häpeällä on vanhempaan. Luku 6 syventyy tietoon, millaiset tekijät vaikuttavat stigman ja häpeän muodostumiseen. Luvut 5 ja 6 pitävät sisällään tutkielman tulokset. Luvussa 7 esitän johtopäätökset ja pohdinnan sekä oman syventyneen jäsenyykseni aiheeseen.

2 Stigman ja häpeän määrittelyä

Häpeä on Brownin (2006) ja Bathin (2019, 126) mukaan intensiivinen ja kivulias kokemus tai tunne. Ihminen kokee olevansa jollain tapaa epäkelpo, ja hän kokee, ettei ole siksi hyväksynnän ja yhteenkuulumisen arvoinen. Gibsonin (2013, 333) mukaan kyseessä on yksi intiimeimmistä tunteista, joka on alkanut kehittymään jo ihmisen elämän alun ihmiskontakteissa. Myös Seele (2017, 35–40) ja Battle ym. (2014, 333–337) kirjoittavat, että häpeä saa alkunsa varhaisista ihmissuhdekokemuksista, ja että nämä tunteet vaikuttavat läpi elämän ihmisen käyttäytymiseen ihmissuhteissaan. Gibson (2013, 333) muistuttaa häpeän valtavasta voimasta ihmisessä. Sillä voi pahimmillaan olla tuhoisia vaikutuksia yksilöön ja hänen läheisiinsä. Häpeä voimistaa tunnetta yksilön arvottomasta ja puutteellisesta itsestä. Nathanson (1994, 316 Bathin 2019, 126 muk.) kuvaa häpeää tunteeksi siitä, että ihminen on tavalla tai toisella puutteellinen. Se on tunnetta siitä, ettei ole tarpeeksi hyvä, ei täyty oletettuja vaatimuksia, ei kuulu mihinkään yhteisöön, on arvoton ja on toisten välittämisen ulkopuolella. Bathin (2019, 127) ja Korkeilan (2011) mukaan kyse on vahvasta sosiaalisesta tunteesta eli häpeä saa voimansa vasta sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa. Tervonen-Arnkil (2015, 55–56) ja Gibson (2013, 339–340) kertovat voimakkaan häpeän lamaannuttavan ja aiheuttavan kärsimystä kokijassaan. Häpeä saa ihmisen piiloutumaan ja eristäytymään. Nathanson (1994, 315–377 Bathin 2019, 130–132 muk.) puhuu häpeän sisäisestä kompassista, jossa häpeä ilmenee välttämisenä, vetäytymisenä ja hyökkäyksenä itseä tai muita kohtaan.

Stigma voidaan suomentaa häpeäleimaksi. Stigma-sana tulee kreikan kielen sanoista ja viittaa kehoon merkattuun jälkeen, joka kertoo kantajansa olevan moraalisesti poikkeava. Stigmaan kuuluu ennakkoluuloja, syrjintää ja mustavalkoajattelua. Stigmaa kokeva leimautuu yhteiskunnassa olevien ennakkoluulojen ja omien odotustensa vaikutuksesta. Sisäisessä stigmassa ihminen alkaa kohdistaa itseensä toisten keksittyjä tai todellisia oletuksia itsestään. (Korkeila 2011.) Seelen (2017, 7–11) mukaan jokainen tuntee toisinaan kivulias stigman kokemuksia. Stigmaa tutkinut Goffman (2016, 133–134, 1963 muk.) pitää stigman tunnusmerkkinä sitä, että siinä ihminen kokee olevansa erilainen kuin muut samaan sosiaaliseen kategoriaan kuuluvat. Stigman tunne saa yksilön kokemaan erityisesti alemmuutta. Stigman tunne syntyy ja alkaa voimistua vasta ihmisten ollessa vuorovaikutuksessa keskenään. Goffman näkee stigman kolmijakoisena. Koettu stigma voi olla fyy-

sisten piirteiden, luonteen puutteiden tai ”heimoleiman” syytä. (Mt.) Goffmanin (mt.) jaottelu 1960-luvulla on 2000-luvulla hieman kalskahtava, mutta ymmärrykseni mukaan Goffman näki stigman syntyvän ruumiillisten poikkeavuuksien (esim. vammaisuus), psyykkisten ja luonteenpiirteiden erilaisuuden sekä erilaisten kulttuurillisten, uskonnollisten ja yhteiskunnallisten erojen vuoksi.

Näkökulmia stigmaan ja häpeään asiakkaan näkökulmasta. Battle ym. (2014, 333–337) ja Gibson (2013, 333) näkevät stigman ja häpeän vahvoina lastensuojeluun sitoutumisen esteinä. Toisin sanoen stigma ja häpeä estävät vanhempia kiinnittymästä lastensuojelun prosessiin. Korkeila (2011) on vastaavasti huomannut, että häpeällä ja stigmalla on kielteinen vaikutus avun hakemiseen. Ilmiö on nähtävissä niin sosiaalipalveluissa kuin myös terveydenhuollossa. Viljasen (2011) mukaan ihmisen toimintaa voi ohjata jo pelkästään pelko häpeästä. Häpeää pelkäävä arvioi jatkuvasti omaa toimintaansa suhteessa sosiaaliin odotuksiin, olkoot ne sitten tosia tai eivät. Jo pelkästään häpeän pelko aiheuttaa ihmisessä rajoittunutta ja riskejä kaihtavaa elämää. Pahimmillaan tilanne saattaa johtaa jopa koko elämän pelkäämiseen. Myös Gibson (2016, 339–340) vahvistaa Viljasen (2011) näkemyksen siitä, että avun vastaanottaminen on usein pelottavaa. Mahdollisuus jo entuudestaan häpeällisen tilanteen eskaloitumiseen on merkittävä.

Stigman ja häpeän tunteiden voimakkuuteen saattavat vaikuttaa sellaiset seikat, kuten voiko häpeällisen asian salata tai piilottaa. Myös henkilön oletettu oma ”vastuu” stigmaa ja häpeää tuottavasta asiasta saattaa voimistaa näiden tunteiden kokemusta. Stigma ja häpeä voivat ilmetä julkisina, ihmisten välisinä ja ihmisen itsensä sisäisinä tuntemuksina. Stigma ja häpeä voivat siis syntyä joko ulkoapäin tulevista ärsykkeistä tai ihmisen sisältä kumpuavista ajatuksista. (Korkeila 2011.) Battle kumppaneineen (2014, 333–337) kuvaa ulkoapäin tulevaa stigmaa ja häpeää esimerkillä jäävuoresta. Siinä vanhempien tilannetta kuvaillaan jäävuoreksi, jonka pinnan päällä näkyvässä kymmenen prosentin kokoisessa osassa ovat ne asiat, jotka ovat johtaneet sijoitukseen. Veden pinnan alla oleva osa pitää sisällään vanhemman tunteet, arvot, ajatukset ja aikomukset. Kuitenkin negatiivisia oletuksia tehdään tämän 90 prosentin perusteella, vaikkei sitä voi nähdä tai muuten havainnoida. Tällaiset ulkomaailmasta tulevat oletukset voimistavat stigman ja häpeän tunteita. (Mt.)

Häpeävä vanhempi vertailee usein itseään muihin. Myös yhteiskunnallisten ja kulttuuristen ihanteiden tavoittamattomuus saattaa aiheuttaa häpeää. Oman (traumatisoituneen) minuuden ja ihanneminän kuilu voi olla merkittävä, ja tunteet omasta riittämättömyydestä johtavat

häpeään. (Reenkola 2020, 52–56.) Vertailu muihin korostaa ihmisessä tunnetta siitä, ettei ole sellainen kuin haluaisi olla, tai ettei ole sellainen kuin hänen omien ajatustensa mukaan pitäisi olla. Arvottomuuden, alemmuuden ja riittämättömyyden tunteet ovat voimakkaina läsnä. Stigmalla ja häpeällä on täten vaikutuksia myös kokijansa identiteettiin. (Myllyviita 2020, 21–24, 84–88.) Tyler ja Slater (2018, 738–740) kuvaavat stigman olevan vahingollista yksilöille, ja siitä olevan merkittäviä kielteisiä seurauksia. Stigman ja häpeän tunteiden voimistamista toisessa ihmisessä tuleekin varoa.

Näkökulmia häpeään ja stigmaan työntekijän näkökulmasta. Goffmanin (2013, 141–142, 1963 muk.) mukaan stigman tunteesta kärsivän kohtaaminen ei ole aina yksinkertaista tai helppoa. Myös Eronen (2013, 225–226) kuvailee häpeän tunteita hankaliksi niin ammattilaiselle kuin asiakkaalle. Eronen ottaa esiin sen, että sosiaalityö saattaa joskus toimia jopa tietyn asiakasryhmän häpäisijänä. Äitien stigmaa tutkinut Morriss (2018, 828) kuvaa sijoitettujen äitien tulevaisuuden näkymiä stigmatoiduiksi. Äideillä häpeä estää puhumisen ja pelko mahdollisista tulevista lasten sijoituksista on vahva. Myös Vierula (2016) on kartoittanut suomalaisessa tutkimuksessaan lapsen huostaanottoa vanhempien näkökulmasta. Tutkimuksessa hän totesi huostaanottoprosessin stigmatisoivaksi, ja sen aiheuttavan merkittäviä muutoksia vanhemmuudessa, etenkin äitiydessä. (Mt.) Useat tutkimukset (esim. Morriss 2018, 828; Vierula 2016) osoittavat siis stigman olemassaolon ja vaikutukset sijaishuollon käytänteissä.

Gibson (2019, 227–228) kehottaa sosiaalityöntekijöitä huomioimaan, että puhuminen esimerkiksi ”riittämättömästä vanhemmuudesta” tuntemattomalle sosiaalityöntekijälle synnyttää voimakkaita tunteita, etenkin häpeää. Battlen ym. (2014, 333–337) mukaan häpeän tunteen huomaaminen ei ole helppoa ammattilaiselle, sillä edes vanhempi itse ei aina osaa tunnistaa mahdollisesti hyvinkin voimakasta häpeän tunnetta. Reenkolan (2020, 52–56) mukaan on luontaista pyrkiä piilottamaan häpeä tunteena ja sen paljastuminen usein vain lisää ihmisen häpeän tunnetta. Gibson (2016, 339–340) korostaa, että ammatinharjoittajien on tiedettävä häpeästä teoriatasolla, jotta he osaavat tunnistaa asiakkaan häpeän ja puuttua siihen. Työntekijän tulee tietää, millaisia stigmalta ja häpeältä suojautumiskeinoja asiakkailla on. Tällöin niihin vastaaminenkin voi onnistua mahdollisimman sensitiivisesti. Myös Alhanen (2020, 140–141) korostaa, että asiakasprosessin nostattamia tunteita ei tule ohittaa, sillä niiden sivuuttaminen johtaa usein siihen, että tunteiden takana olevat ristiriidat jäävät selvittämättä. Selvittämättömät tunnekokemukset taas johtavat usein kestävämpiin ratkaisuihin

ja kärjistyneisiin konflikteihin. Ammattilaisten on tärkeää osata ymmärtää, miten tunteet saavat ihmisen kertomaan kokemuksestaan, ja miten tunteet vaikuttavat käyttäytymiseen. Tyler ja Slater (2018, 728–733) kyseenalaistavat myös pinttynyttä käsitystä siitä, onko oikea suunta yrittää parantaa ihmisiä stigmasta ja häpeästä tai kouluttaa heitä pois tästä tunteesta. Voisiko paras lähestymistapa stigmaan ja häpeään olla kuitenkin rakenteelliset muutokset politiikassa ja yhteiskunnassa?

3 Monimuotoisen sijaishuollon käytäntöjä

Lapsen sijoituksesta ja adoptiosta. Suomessa lapsi voidaan sijoittaa avohuollon tukitoimena laitokseen, perheeseen tai muuhun lapsen tarpeita vastaavaan paikkaan (Lastensuojelulaki 417/2007 37 § [LsL]; Rätty 2021, 329–330). Lapsi voidaan myös sijoittaa kiireellisesti, jos lapsi on välittömässä vaarassa tai sijoitukselle on muutoin kiireellinen pakottava tarve (LsL 38 §; Rätty 2021, 343–348). Avohuollon ja kiireellisen sijoituksen lisäksi lapsi voi olla huostaanotettuna (LsL 40 §; Rätty 2021, 363–367). Valtiolla on mahdollisuus harkita adoptiota silloin, kun lapsi ei voi jälleen yhdistyä biologisten vanhempiensa kanssa. Adoption mahdollisuutta lastensuojelussa tulee harkita vain silloin, kun perheen yhdistäminen on arvioitu mahdottomaksi. Lastensuojelun menetelmänä adoptio terminoi vanhemman oikeudet lapseen ja on täten lähtökohtaisesti elinikäinen ratkaisu. (Pösö ym. 2021, 1–3, 5–8; ks. myös adoptiolaki 22/2012.)

Eri maissa lastensuojelun tavat toimia voivat vaihdella merkittävästikin. Kaikki maat ovat ratifioineet (pl. Yhdysvallat) lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SoPS 60/1991). Tämä sopimus sisältää oikeuksia ja periaatteita, joiden aktiiviseen toteuttamiseen maat ovat sitoutuneet. Lapsen etu on yksi sopimuksen yleisperiaatteista, ja tämän tulee olla kaiken toiminnan taustalla maasta riippumatta. Käytännössä lapsen etua arvioidaan kuitenkin erilaisista lähtökohdista maasta ja sen tavoista riippuen. (Ks. Pösö ym. 2021, 1–3; SoPS 60/1991.) Suomessa lapsen edun käsite on vahvasti esillä lainsäädännössä (esim. LsL 4 §).

Euroopassa kaikilla valtioilla on käytännössä mahdollisuus lakkauttaa huoltajan oikeudet ilman huoltajan suostumusta, mutta käytännössä tässä on maittain merkittäviä toteuttamiseroja (Fenton-Glynn 2015). Schofieldin ym. (2011, 80–82) tutkimuksessa huomattiin erityisesti pienten lasten kohdalla vaihtelua sijoitustavoissa eri maiden välillä. Ruotsi ja Norja sijoittavat pienet lapset yleensä pitkäaikaiseen sijaishuoltoonpaikkaan, kun taas Iso-Britannia käyttää pienten lasten kohdalla adoptiota, jolloin yhteydenpito vanhempiin katkeaa. Eriksonin ja Pösön (2021, 103–104) mukaan Suomessa adoptiot lastensuojelun toteuttamana ovat hyvin harvinaisia. Thoburn (2021, 26) kertoo vastaavasti Iso-Britanniassa lukujen olevan hyvin erilaisia. Vuonna 2018 adoptioon päättyi lähes 4000 lasta lastensuojelun toimesta (mt.).

Lapsen huostaanotto ei vaikuta lapsen huoltajuuteen. Valtaosa lapsen hoitoon liittyvistä tehtävistä kuitenkin siirtyy toimielimen päätettäväksi. Tällaisia tehtäviä on muun muassa päättää lapsen olinpaikasta, kasvatuksesta, hoidosta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta. (LSL 45 §; Rätty 2021, 443–446.) Vanhempia ja huoltajia tulee kuitenkin aina informoida lapsen elämään, koulutukseen ja terveyteen liittyvissä asioissa (Rätty 2021, 447, 496–497). Lapsen huostaanottoa ja sijoittamista ei ole koskaan tarkoitettu pysyväksi ratkaisuksi (Välimäki ym. 2021). Perheen jälleenyhdistämisen tavoite on aina huomioitava lapsen edun mukaisella tavalla (LSL 4 §).

Vanhemman kohtaaminen ja yhteistyö. Lapsen sijoittaminen ei tarkoita, etteivät vanhemmat tarvitsisi enää tukea ja palveluita (Välimäki ym. 2021). Lukuisissa tutkimuksissa (esim. Korkeila 2011) on todettu haitalliseksi ihmisen jääminen ulos tuen piiristä ja sosiaalisista ryhmistä. Sijoitettujen lasten vanhempien on havaittu jäävän usein ilman riittävää tukea lapsensa sijoituksen jälkeen (Sinkkonen 2015, 154–156). Vanhemmat kuitenkin tarvitsevat tukea työstäessään lapsensa sijoitusta (Lastensuojelun käsikirja THL, a & b). Pitkänen (2011, 20–23) korostaakin vanhempien tarvitsevan tukea lapsen sijoituksen käsittelyyn ja jo sitä aiempien tapahtumien työstämiseen. Vanhemmilla on oikeus saada tukea kuntoutumiseensa ja elämäntilanteeseensa. Vanhemmuustyö tarkoittaa käytännössä sosiaalityötä vanhempien auttamiseksi osana sijoitusprosessia. Vanhemmuustyön perustana on vanhemmuuden merkittävyyden tunnistaminen yhtenä tärkeänä osana lapsen sijoitusprosessia ja sosiaalityötä. Välimäki ym. (2021) kuvaavat lastensuojelun onnistuneen tehtävässään silloin, kun lapsi saa avun ja perhe saa tarvitsemansa tuen.

Asiakkaan ja työntekijän kohtaamisessa tulee korostua toisten kunnioitus, arvostus, inhimillisuus ja empatia. Asiakkaille tulee varmistaa kiireetön, avoin ja luotettava vuorovaikutussuhde. Työntekijöiden tulee osata työskennellä vuorovaikutussuhteessa niin lapsen kuin perheenkin kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019/8, 15, 21.) Vanhemman ja lastensuojelun työntekijän välinen suhde voi kuitenkin olla kompleksinen ja haastava (Schofield ym. 2011, 89–90). Kananojan (2017, 184–189) mukaan vuorovaikutussuhteeseen tuleekin kiinnittää erityistä huomiota, sillä vanhemman ja työntekijän välinen suhde voidaan nähdä työvälineenä muutoksen aikaansaamiseksi. Lastensuojelun ja vanhempien keskusteluiden ei tulisi olla pelkästään työntekijän tiedonkeruuta. Toimiva vuorovaikutussuhde voi tuottaa asiakkaalle voimaantumisen tunteita ja auttaa asiakasta ymmärtämään paremmin omaa tilannettaan. Luottamuksen rakentuminen on keskeinen osa toimivaa vuorovaikutussuhdetta. (Ks. myös Välimäki ym. 2021.) Rätty (2021, 447, 496–497) kirjoittaa lastensuojelua sitovan

yhteistoimintavelvoite, joka velvoittaa lastensuojelua yhteistoimintaan vanhempien, huoltajien ja lapsen kanssa. Lastensuojelulaissa (52 §) säädetään, että ”lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän (–) tulee olla yhteistyössä sijaishuoltoon sijoitetun lapsen ja hänen vanhempansa ja huoltajansa sekä sijaishuoltopaikan edustajan kanssa lapsen huollon jatkuvuuden turvaamiseksi”. Lastensuojelun käsikirjassa (THL, b) linjataan myös yhteistyön tärkeydestä vanhemman, sijaishuoltopaikan ja sijoittajan välillä. Yhteistyöllä voidaan turvata huollon jatkuvuuden lisäksi koko sijoituksen onnistumista ja sijoitetun lapsen tasapainoista kehitystä.

Lapsen sijoittaminen on aina vanhemmassa voimakkaita tunteita herättävä kokemus, johon kietoutuu häpeän, alemmuuden, syyllisyyden ja vihan tunteita. Tunteiden tunnistaminen, sekä niiden ymmärtäminen ja purkaminen auttavat huostaanoton aiheuttaman tunnekuohun selvittämisessä. (Lastensuojelun käsikirja THL, a & b.) Huomion ei tule kiinnittyä liian yksipuolisesti ongelmakohtiin, esimerkiksi vanhempien riippuvuushaasteisiin (Sinkkonen 2015, 154–156). Vanhemmilla tulee olla kokemus siitä, että heitä kuullaan, ja että heidän mielipiteensä on merkittävä. Yhteistyö voi alkaa kunnolla vasta, kun vanhemmat kokevat tulleen aidosti ymmärretyiksi. Vanhemman kuuntelemisen tulisi tapahtua ilman työntekijän ennakoasenteita ja -käsityksiä. (Lastensuojelun käsikirja THL, a; ks. myös Rätty 2021, 447, 496–497.) Vanhemman tukemisen ja yhteistyön perustana voi hyödyntää esimerkiksi asiakassuunnitelmaa.

Vanhemmuutta tukeva asiakassuunnitelma. Huostaan otetun lapsen vanhemmille tulee tarvittaessa tehdä erillinen vanhemmuutta tukeva asiakassuunnitelma (LSL 30 §; Lastensuojelun käsikirja THL, b; Rätty 2019, 259–260). Suunnitelma laaditaan yhteistyössä tarpeelliseksi katsottujen asiantuntijoiden kanssa. Vastuu suunnitelman laatimisesta on lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä. Suunnitelmassa tulee näkyä suunnitteilla olevat palvelut ja vanhempien jo saamat palvelut. Lisäksi suunnitelmasta on ilmentävä, miten palvelut yhdistetään lastensuojelun palveluihin. Suunnitelmassa tulee olla kuvattuna, miten monialainen yhteistyö järjestetään, ja tarvitaanko monialaista yhteistä suunnitelmaa (ks. sosiaalihoitolaki 1301/2014 39 §). Suunnitelmassa tulee näkyä myös vanhempien tarpeita, joiden avulla voidaan saavuttaa lapsen huostassapidon lopettaminen ja perheen jälleenyhdistäminen. (Rätty 2019, 259–260.) Eduskunnan oikeusasiamies (EOAK/2363/2021, 18.2.2022) on todennut sijoittajakunnalla olevan velvollisuus pyrkiä perheen jälleenyhdistämiseen, ja tämän tavoitteen apuna voidaan hyödyntää muun muassa vanhempien asiakassuunnitelmaa.

Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan ”lapsen edun vuoksi on erityisen tärkeää, että vanhemmat ja lapsen huoltajat tietävät, minkälaisia vanhemmuutta tukevia palveluja ja tukitoimia heille voidaan järjestää ja millä tavoin heidän oma käyttäytymisensä tai muu menettelynsä mahdollisesti vaikuttaa perheen jälleenyhdistämistavoitteen toteuttamiseen”. Eduskunnan oikeusasiamies kiinnitti huomiota päätöksessään Helsingin sosiaali- ja terveystoimialan vanhemmuutta tukevan asiakassuunnitelman puuttumiseen.

Sijoitettujen lasten vanhempien tukemiseksi ei usein ole riittävää samankaltaiset tukitoimet kuin valtaväestön vanhemmille. Esimerkiksi perinteiset vanhemmuusryhmät eivät usein ole sopivia sijoitettujen lasten vanhemmille, koska heidän elämäntilanteensa on usein kompleksisempi. Sijoitettujen lasten vanhemmat kokevat usein myös stigmaa perinteisissä vanhemmuusryhmissä. (Salveron ym. 2009, 267.) Suomessa toteutetaan sijoitettujen lasten vanhemmille tarkoitettua VOIKUKKIA® -toimintaa, joka on Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry:n valtakunnallista toimintaa. Toiminnan tavoitteena on sijoitettujen lasten vanhempien tukeminen. Toiminta pyrkii auttamaan vanhempia selviytymään sijoituksen aiheuttamasta kriisistä ja voimaan paremmin sekä vahvistumaan vanhempina. (Kujala ym. 2019, 4.)

Terapeuttisia elementtejä sisältävä Voikukkia-ryhmä on ammatillisesti ohjattu vertaistukiryhmä sijoitettujen lasten vanhemmille. Vertaisryhmässä keskustelu antaa vanhemmille tilaisuuden puhua muiden saman kokeneiden kanssa. Toiminta on vähentänyt vanhemman häpeää, ja oman tarinan kertominen on voinut olla voimaannuttava kokemus. (Heinonen 2019, 6.)

Salveronin ym. (2009, 277, 283) tutkimuksessa huomattiin stigman ja häpeän vähenemisen jo ensimmäisen ja toisen vanhempien vertaistukitapaamiskerran välillä. Ero oli tilastollisesti merkittävä.

4 Tutkielman toteuttaminen

4.1 Tutkielman tarkoitus ja tutkimuskysymys

Tässä tutkielmassa tarkastelen stigmaa ja häpeää lastensuojelun sijoittamien lasten vanhempien näkökulmasta. Tutkimuskysymykseni ovat:

- Millaisia seurauksia stigmalla ja häpeällä on sijoitetun lapsen vanhempaan?
- Millaisilla tekijöillä on vaikutusta stigman ja häpeän muodostumiseen?

4.2 Tutkimusmenetelmänä kirjallisuuskatsaus

Tämä tutkielma on toteutettu kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsausta voidaan luonnehtia yleiskatsaukseksi tiettyyn aihepiiriin. Sille on ominaista se, että suuresta määrästä aineistoja tiivistetään keskeisin tieto omaan tutkimukseen. (Aveyard 2014, 2.) Suhosen ja kumppaneiden (2016, 7–9) mukaan kirjallisuuskatsauksessa muodostetaan kokonaiskuva tietystä asiakokonaisuudesta, ja tunnistetaan ongelmia ja ristiriitoja tämän valitun ilmiön ympäriltä. Kirjallisuuskatsauksessa eritellään ja arvioidaan aikaisempaa tietoa ja vertaillaan sitä kriittisesti. Efron ja Ravid (2019, 2–6) sekä Kallio (2006) painottavat, että kirjallisuuskatsaukselle on erityistä sen tuottama tieteellisesti merkityksellinen ja luotettava tieto, joka perustuu vertaisarvioituihin tutkimuksiin. Aveyardin (2014, 2) näkemysten mukaan kirjallisuuskatsaus voi tarjota uusia näkökulmia, jotka ovat mahdollisia vain yhdistämällä merkittävä määrä tieteellisiä tekstejä yhdeksi tietolähteeksi. Baumeister ja Leary (1997, 312) kirjoittavat kirjallisuuskatsauksen antavan mahdollisuuden uuden opin rakentumiselle. Myös Salminen (2011, 40) viittaa kirjallisuuskatsauksen voivan antaa tärkeää tietoa niin käytännön työn tueksi kuin myös muille ammattilaisille.

Baumeister ja Leary (1997, 312) näkevät kirjallisuuskatsauksen keskittyvän tietyn aihealueen ympärille paljastaen lukijalleen sen, mitä aiheesta jo tiedetään. Efron ja Ravid (2019, 47–48) sekä Aveyard (2014, 2) kehottavat tarkkuuteen tutkimuskysymystä muodostettaessa. Tutkimuskysymyksen avulla etsitään vastausta hakemalla ja analysoimalla tieteellistä

tekstiä. Kangasniemen ym. (2013) mukaan tutkimuskysymys vaatii riittävän tarkkaa ja rajattua kysymystä onnistuakseen. Tämä mahdollistaa tutkittavan ilmiön tarkkailun kokonaisvaltaisesti. Aveyardin (2014, 74) mukaan aineiston etsinnässä on tarpeen tehdä kattava ja perusteellinen hakustrategia, joka myös dokumentoidaan näkyväksi osaksi työtä. Lukijalle tulee luoda ymmärrys siitä, miten kirjoittaja on tehnyt hakutyönsä, ja miten hän on valinnut tutkimusta parhaiten palvelevat artikkelit mukaan. (mt.) Esitän tämän kirjallisuuskatsauksen hakustrategian seuraavassa luvussa. Kangasniemi ym. (2013) huomauttavat, että kirjallisuuskatsaukseen tulee ottaa mukaan vain sisällöllisesti merkittävät artikkelit, joita reflektoidaan alati omien tutkimuskysymysten kanssa. Kirjallisuuskatsauksen kirjoittaminen vaatii syvällistä perehtymistä aihealueeseen ja valittuun aineistoon. Kirjallisuuskatsaus on täysin kirjallisuuspohjainen, mutta siinä tulee kuitenkin olla mukana pohdintaa tuloksista. (Mt.)

Kirjallisuuskatsauslajeja on monia (Efron & Ravid 2019, 15–16; Kangasniemi ym. 2013). Tämä tutkielma edustaa kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Salminen (2011, 6) referoi kuvailevaa kirjallisuuskatsausta valitun aiheen yleiskatsaukseksi. Hänen mukaansa kuvaileva kirjallisuuskatsaus on melko joustava tutkimisen muoto. Kangasniemi kumppaneineen (2013) kirjoittaa kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa olevan tärkeintä aineistolähtöisyys ja ymmärrettävyys. Tutkimuskysymys ohjaa vahvasti aineiston valintaa ja analyysia. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa on keskeistä käyttää laadukkaita ja valideja aineistoja. (Mt.) Salmisen (2011, 7–8) mukaan kuvaileva kirjallisuuskatsaus jakaantuu yleisimmin narratiiviseen ja integroivaan kirjallisuuskatsaukseen. Tämä tutkielma on toteutettu integroivana kirjallisuuskatsauksena. Integroivaan katsaukseen kuuluu halu kuvata ilmiötä mahdollisimman laajasti ilman tarkkarajaisia reunaehtoja. Laaksosen ym. (2010, 28) mukaan integroidussa kirjallisuuskatsauksessa on mahdollista yhdistellä useita erilaisista lähtökohdista tehtyjä tutkimuksia, jotka eroavat myös tutkimustavoiltaan toisistaan.

4.3 Aineiston keruu, kriteerit ja kuvaus

Pro gradu -tutkielmani aihe selkiintyi minulle syksyllä 2021. Olin kuitenkin jo kesällä 2021 päättänyt jatkaa kandidaatintutkielmasta tutun häpeäteeman tutkimista. Selailin paljon aiheeseen liittyviä artikkeleja jo tuolloin. Halusin melko kohdennetun teema-alueen verrattuna kandidaatintutkielmaani, joka kosketti häpeää yleisesti sosiaalityössä. Oma kiinnostuksen

ja intohimon kohde on lastensuojelu, ja tältä pohjalta aloin kartoittamaan mahdollista rajausta tutkielmaani. Alkuvaiheessa ja tekemieni hakujen perusteella minulla oli kolme vaihtoehtoa pro gradu -tutkielmalleni. Ne olivat häpeä ja stigma sijoituksissa, kaltoinkohtelussa tai köyhydessä. Köyhyys rajautui pois, koska halusin keskittyä erityisesti lastensuojelun näkökulmaan ja suurin osa aineistosta oli aikuissosiaalityöstä. Punnitsin kauan, olisiko tulevan tutkielman teemana parempi lasten kaltoinkohtelu vai lapsen sijoitus. Molemmat teemat ovat ajankohtaisia ja melko yleisiä lastensuojelussa. Aiheena sijoitus oli kuitenkin itselle vetovoimaisempi. Koen myös, että häpeään sijoituksessa on "helpompi" puuttua kuin kaltoinkohtelussa, jolloin saatetaan usein tarvita myös terveydenhuollon osaamista.

Lopullisen hakuprosessin tein 13.10.-15.1.2022. Hain artikkeleja tietokannoista Andor, Google Scholar, Sage Journals, Ebsco, Social Services Abstracts, Applied Social Sciences Index & Abstracts (ASSIA) ja PAIS Index. Käytin myös Tampereen yliopiston lehtihakua. Tekstin myöhemmässä vaiheessa näkyvät käyttämäni hakusanat ja -yhdistelmät. Lisäksi tein hakuja suomen kielellä erikseen esimerkiksi Andorissa, Finnassa ja Janus-lehdessä, mutta ne eivät tuottaneet toivottua tulosta. Haussa on hyödynnetty Boolean operaattoria (AND, OR) (ks. Fang 2018, 223–224). Kokeilin myös sanan katkaisua * -merkillä, mutta englanninkielisissä hauissa tällä ei ollut vaikutusta.

Aihetta oli tutkittu rajallisesti ja tutkimuskysymykseen vastaavia artikkeleja oli tarjolla niukasti. Olen kuitenkin erittäin tyytyväinen löytämiini artikkeleihin. Löytämäni artikkelit käsittelevät stigmaa ja häpeää monimuotoisesti, ja tehdyt tutkimukset sijoittuvat maantieteellisesti laajalle alueelle. Uusin artikkeli on vuodelta 2021 ja vanhin vuodelta 2002. Artikkelien valinnassa minulla oli sisäänotto- ja poissulkukriteerit (Taulukko 1.). Osa artikkeleista sulkeutui pois jo artikkelin nimen perusteella, osa artikkeleista vaati tiivistelmään tutustumista. Parhaiden artikkelien kohdalla silmäilin tekstiä kauttaaltaan. Itse tutkimusosa koostuu 19 kansainvälisestä vertaisarvioidusta artikkelista. Olisin halunnut aineistooni mukaan myös suomalaisia tutkimuksia, mutta en löytänyt tutkimuskysymyksiini vastaavia artikkeleita. Poissulkukriteerien mukaisesti en ottanut mukaan ruotsinkielisiä tekstejä, vaikka tällä hakukriteerillä olisi mahdollisesti löytynyt muutama hyväkin lähde. Pidän kuitenkin tutkimuksen luotettavuuden kannalta tärkeänä, etten lähtenyt analysoimaan minulle melko vieraskielistä tekstiä, jolloin virheymmärtämisen mahdollisuus olisi ollut merkittävä.

Taulukko 1. Tutkimuksen sisäänotto- ja poissulkukriteerit.

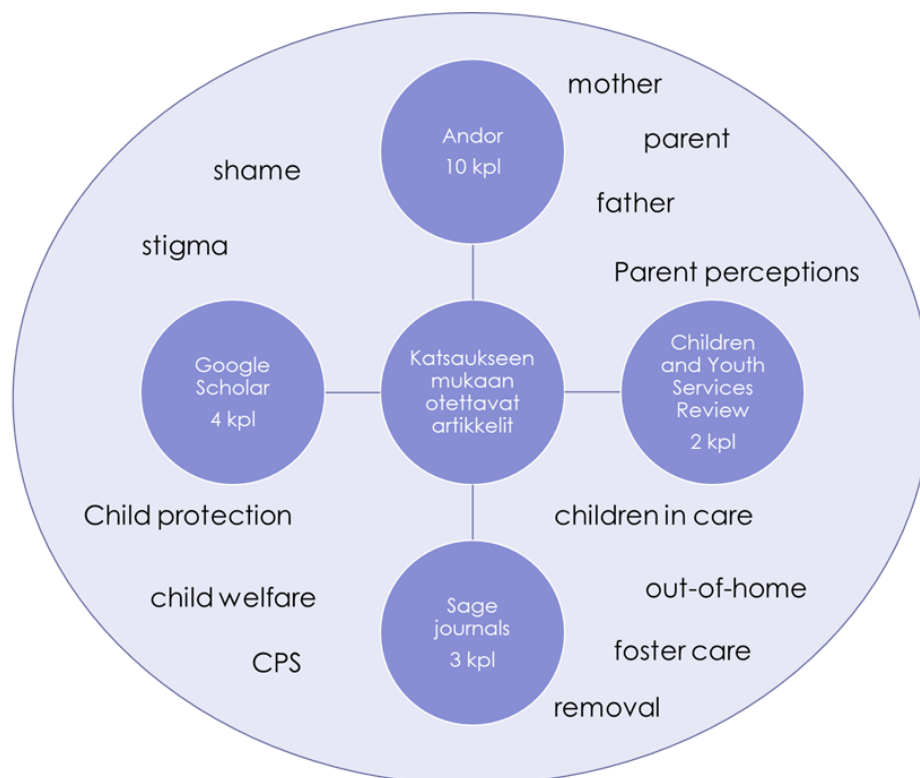
Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Vastaa tutkimuskysymykseen	Ei vastaa tutkimuskysymykseen
Englannin- tai suomenkielinen artikkeli	Muun kielinen artikkeli
Julkaistu 2002 tai myöhemmin	Julkaistu ennen vuotta 2002
Vertaisarvioitu tutkimusartikkeli	Ei vertaisarvioitu artikkeli
Kvalitatiivinen tai kvantitatiivinen tutkimus	Kirjallisuuskatsaus

Tein kesän ja syksyn 2021 aikana hakuja englannin kielellä Andor- ja Ebsco -hakukoneiston avulla. Aluksi pyrin vain perehtymään tarjolla olevaan aineistoon, joka käsitteli häpeää sosi-aalilyössä jollain tavoin. Kun aihe alkoi selkiytyä tein kohdennetumpia hakuja. Alussa haku-sanojen kombinaatio oli melko lyhyt. 4.12.2021 tein hakuja sanoilla *shame AND (CPS OR child protection) AND removal*. Käytin Andorissa, ja myös muissa hakukoneissa, tarken-nettua hakua. Tarkennetussa haussa on mahdollista käyttää korkeintaan seitsemää eri sa-naa hakukombinaatiossa. Andor-tietojärjestelmälle ominaisesti hakuosumia tuli paljon, yli 1 600 000. Jokaisella hakukerralla selasin vähintään 200 ensimmäistä hakuosumaa. Otin tällöin kaksi artikkelia mukaan otantaani. 10.1.2022 hain Children and Youth Services Re-view -lehden sivuilta artikkeleita hakusanoilla *shame AND child protection AND (parent OR mother OR father)*. Hakua vastaavia artikkeleita löytyi 131 kappaletta, joista otin kaksi artik-keliä mukaan tutkielmaani. Tässä vaiheessa tein myös päätöksen, että tutkielmani tulee koskettamaan myös stigmaa. Stigma on erottamaton osa häpeää ja stigman lisääminen ha-kusanaksi lisäsi myös runsaasti hakuosumien määrää.

Seuraavaksi tein haun (12.1.-13.1.22) uudelleen Andoriin hakusanoilla (*shame OR stigma*) *AND (child protection OR child welfare) AND (parent OR mother OR father)*. Tässä vai-heessa olin tehnyt huomion, että osassa maista käytettiin nimenomaisesti child welfare kä-sitettä child protection sanan sijasta. Tältä hakukerralta otin mukaani viisi artikkelia. Tein Andoriin myös haun sanoilla (*shame OR stigma*) *AND (child protection OR child welfare) AND (out-of-home OR foster care OR removal)*, jonka ansiosta löytyi yksi artikkeli. Hieman varioiden hakusanaa (*shame OR stigma*) *AND (out-of-home OR children in care OR foster*

care) AND (parents perceptions) löytyi kaksi artikkelia lisää Andorista. Samoilla hakusanoilla Sage Journals tuotti hakuosumia 1305 kappaletta, joista kolme artikkelia tuli valituksi aineistooni. Google Scholarin haussa käytin yhdistelmää (*shame OR stigma) AND (out-of-home OR children in care OR foster care) AND (parents perceptions) AND (child protection OR child welfare)*). Myös Google Scholar tuotti ison määrän hakuosumia, yli 250 000 kappaletta. Otin näistä neljä artikkelia mukaan tutkielmaani.

Tein hakuja myös Ebsco, Social Services Abstracts, Applied Social Sciences Index & Abstracts (ASSIA) PAIS Index -hakukoneistoissa, mutta ne eivät tuottaneet lisätuloksia. Tein myös hakuja suomeksi esimerkiksi hakusanoilla *lastensuojelu AND (häpeä OR stigma)*, mutta suomenkielisten vertaisarvioitujen tutkimusartikkelien löytäminen osoittautui haasteelliseksi. Suomenkielisiä hakuja tein järjestelmistä Andor, Finna, Google Scholar ja Janus. Selkeyttääkseni hakuprosessiani olen havainnollistanut sitä kuviomuotoisesti (Kuvio 1.). Tieteellisiä artikkeleja löytyi neljästä tietokannasta ja 13 hakusanalla.

Kuvio 1. Aineiston hakuprosessi.

Toivoin saavani mahdollisimman monipuolisen otannan eri maiden tutkimuksia. Tutkimuksia löytyi aineistooni seitsemästä eri maasta, ja yksi tutkimuksista oli toteutettu monikansallisenä tutkimuksena Iso-Britannian, Norjan ja Ruotsin alueilla (Taulukko 2. Aineistoon otettujen tutkimusten kohdemaat.). Hakuvaiheessa olen ollut tietoinen, että mukaan otettujen maiden lastensuojeluprosessit eroavat toisistaan paikoin jopa merkittävästi. Punnitsen asian merkitystä tarkemmin luvussa 4.5.

Taulukko 2. Aineistoon otettujen tutkimusten kohdemaat.

Tutkimusmaa	Määrä
Australia	3
Iso-Britannia	4
Kanada	2
Norja	2
Ruotsi	3
Uusi-Seelanti	1
Yhdysvallat	3
Iso-Britannia – Norja - Ruotsi	1

Koska aiheajaukseni oli hyvin kapea, tutkimusartikkeleita löytyi niukasti. Suurin osa mukaan otetuista artikkeleista täyttää yllä mainitsemani kriteerit. Muutaman artikkelin kohdalla mukaan ottaminen vaatii selvennystä. Sykesin (2011) tutkimuksessa haastateltiin sekä äitejä että lastensuojelun työntekijöitä. Omaan aineistooni hyödynsin kuitenkin vain vanhempien näkökulmaa. Myös Schofieldin (2011) tutkimuksessa yhtenä pienenä osana oli sosiaalityöntekijöiden ryhmähaastattelu, jonka jätin tässä tutkielmassa huomioimatta. Ivecin ym. (2012) tutkimuksessa haastateltiin vanhempien lisäksi myös lasten sukulaishoitajia. Tutkimuksessa haastatellut vanhemmat eivät kaikki myöskään olleet kokeneet lapsensa sijoittamista, mutta heillä oli joko kokemusta sijoituksen uhasta tai muusta voimakkaasta lastensuojelun puuttumisesta elämäänsä. Pysin Ivecin ym. (2012) tutkimuksesta ottamaan huomioon omaan tutkielmaani ainoastaan vanhempien näkökulman, ja useimmiten vanhemman ja isovanhemman haastattelut olivatkin erotettavissa toisistaan. Tutkimuksessa oli kattava ja mielenkiintoinen näkökulma Australian alkuperäiskansan kokemaan stigmautumiseen. Pidin tutkimusta tietoarvoltaan merkittävänä, joten päädyin sen mukaan ottamiseen tutkielmaani, vaikka se ei istunut täysin kriteereihini. Seuraavassa esittelen tutkielmassani käyttämäni aineistot (Taulukko 3.).

Taulukko 3. Tutkielman aineisto.

	Tutkimuksen julkaisutiedot	Tutkimuksen tarkoitus	Menetelmä ja kohderyhmä	Kesk. tutkimustulokset
1	Battle, C. & Bendit, J. & Gray, R. (2014) Groupwork for Parents whose Children are in Care: Challenges and Opportunities. <i>Australian and New Zealand journal of family therapy</i> , 35(3), 327–340.	Kehittää sijoitettujen lasten vanhemmille kohdennettua Kids in Care -ryhmätoimintaa vastaamaan paremmin vanhempien tarpeita.	Kids in care -ryhmä perustettiin vastaamaan vanhempien toivetta muodostaa tukiryhmä, jossa on vain sijoitettujen lasten vanhempia. Ryhmää seurattiin vuosina 2013–2014 neljän kokoontumiskerran ajan. Ryhmäkerroilla oli ryhmään osallistuville vanhemmille neljä erilaista teema-aluetta keskusteltavaksi. Laadullisessa tutkimuksessa painotettiin menetelmänä narratiiveja. Australia.	Sijoitettujen lasten vanhempien erityistarpeita huomioiva ryhmä luo ympäristön, jossa vanhemmat hyväksytään sellaisina kuin he ovat ja heitä myös tuetaan tilanteissaan. Keskustelujen avulla vanhemmilla on mahdollisuus pohtia surun, trauman ja stigmaantumisen kokemuksia. Näistä kokemuksista puhuminen voi kehittää vanhemman itsevarmuutta, keskustelu- ja tunnesäätelytaitoja.
2	Boddy, J. & Wheeler, B. (2020) Recognition and justice? Conceptualizing support for women whose children are in care or adopted. <i>Societies (Basel, Switzerland)</i> , 10(4), 96–116.	Tutkia näkemyksiä äideiltä, joiden lapset ovat sijoitettuina. Tutkimus kerää tietoa sijoitettujen lasten vanhemmille tarkoitetusta Pause-ohjelmasta ja pyrkii vertaamaan saatua tietoa erilaisiin teorioihin.	Kohderyhmä koostui 49 Pause-ryhmän toimintaan osallistuvasta äidistä. Tutkimusaineisto oli osa suurempaa tutkimuskokonaisuutta, jossa kehitettiin Pausen toimintaa. 20 kuukauden periodissa naisia haastateltiin neljä kertaa. Laadullisessa tutkimuksessa hyödynnettiin narratiiveja. Iso-Britannia.	Tutkimus osoittaa, että stigma voi hämärtää naisten oikeuksia ja tarpeita. Tutkimuksen mukaan naisille on tärkeää tulla nähdyksi ja kunnioitetuksi ilman stigmaa.
3	Broadhurst, K. & Mason, C. (2020) Child removal as the gateway to further adversity: Birth mother accounts of the immediate and enduring collateral consequences of child removal. <i>Qualitative social work</i> , 19(1), 15–37.	Keskittyä lapsen sijoituksen välittömiin ja pysyviin seurauksiin biologi-äitien näkökulmasta.	Aineisto on osa kirjoittajien suurempaa mixed-methods tutkimusta, jossa haastateltiin 72 äitiä, jotka ovat kohdanneet lapsensa sijoittamisen useasti. Aineistosta etsittiin lapsen sijoituksesta aiheutuneita välittömiä ja välillisiä seurauksia. Analyysin taustalla on fenomenologinen painotus. Iso-Britannia.	Sijoituksen välitön vaikutus on psykososiaalinen kriisi. Muita huomioita ovat mm. äitiyteen liittyvät tunteet sekä stigmatisoivat käsitykset äitiydestä yhteiskunnassa. Äidit jäävät usein yksin, ilman riittävää tukea.
4	Honey, A. & Miceli, M. & Mayes, R. (2021) Living with mental illness and child removal. <i>Advances in mental health</i> , 19(2), 164–175.	Tutkia mielenterveys-haasteista kärsivien äitien kokemuksia, joiden lapset on sijoitettu lastensuojelun toimesta. Tavoitteena on tuottaa tietoa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille, jotta he osaisivat paremmin tukea haavoittuvassa asemassa olevia naisia.	Fenomenologinen tutkimus, jossa syvähaastateltiin kahdeksaa äitiä. Äidit rekrytoitiin neljän ei-valtiollisen tukijärjestön kautta. Haastattelussa käytettiin joustavaa ja asiakaslähtöistä kysymyksenasettelua, joka takasi, että äidit saivat puhua tärkeiksi kokemistaan asioista. Haastattelut analysoitiin käytämällä tulkitsevaa fenomenologista analyysiä. Australia.	Äitien elämästä nousee esiin neljä olennaista osa-aluetta: kaoottinen elämä ennen lapsen sijoittamista, kipu ja menetys, itsensä suojeleminen ja rajoittunut äitiys. Tutkimus osoittaa äitien elämässä konkreettisia kohtia, joissa vanhemmuus- ja mielenterveyspalveluiden on hyvä tarjota tukea äideille.
5	Höjer, I. (2009) Birth parents' perception of sharing the care of their child with foster parents. <i>Vulnerable children and youth studies</i> , 4(2), 161–168.	Selvittää, miten vanhemmat kokevat oman vanhemmuutensa, ja miten yhteydenpito sijoitettuihin lapsiin on säilynyt, sekä millaisia mahdollisuuksia vanhemmilla on osallistua lastensa hoitoon.	Aineisto on osa suurempaa tutkimusaineistoa, jossa 13 (12 äitiä, 1 isä) sijoitetun lapsen vanhempaa tapasivat kohderyhmälle osoitetussa tapaamisessa kahtena peräkkäisenä päivänä. Osallistujat jaettiin kolmeen ryhmään, jossa keskustelua johdettiin tietyn teeman ympärillä ammattilaisten johdattamana. Ruotsi.	Vanhemmat tuntevat häpeää, syyllisyyttä ja alemmuutta. Vanhempien suhde sijaishuoltajiin on usein epäsymmetrinen, ja vanhempien alemmuudentunne vaikeuttaa vuorovaikutusta. Toimiva kunnioittava suhde vanhempien ja sijaishuoltajien välillä auttaa vanhempia ylläpitämään yhteyden lapseensa.

	Tutkimuksen julkaisutiedot	Tutkimuksen tarkoitus	Menetelmä ja kohderyhmä	Kesk. tutkimustulokset
6	Höjer, I. (2011) Parents with Children in Foster Care - How Do They Perceive Their Contact with Social Workers? <i>Practice: Social Work in Action</i> , 23(2), 111–123.	Kuvailla sitä, miten sijoitettujen lasten vanhemmat kokevat yhteydenpidon lastensuojelun työntekijöihin. Tutkimus pyrkii selvittämään, miten vanhemmat näkevät vuorovaikutuksensa työntekijöiden kanssa, ja mitkä asiat vaikuttavat positiivisten ja negatiivisten kokemusten syntyymiseen.	Aineisto on osa suurempaa tutkimusaineistoa, jossa 13 (12 äitiä, 1 isä) sijoitetun lapsen vanhempaa tapasivat kohderyhmälle osoitetussa tapaamisessa kahtena peräkkäisenä päivänä. Osallistujat jaettiin kolmeen ryhmään, jossa keskusteluja johdettiin tietyn teeman ympärillä ammattilaisten johdattamana. Ruotsi.	Osa vanhemmista kuvailee positiiviseen sävyyn vuorovaikutusta lastensuojelun kanssa. He kokevat, että heitä arvostetaan, heidät otetaan mukaan prosessiin ja tunnustetaan edelleen vanhemmiksi. Negatiivisia kokemuksia kokeneet kuvailevat vastaavasti, että heitä rangaistaan, heidän tunteitaan ei tunnusteta ja he kokevat, etteivät ansaitse tukea lastensuojelulta. Vanhemmat arvostavat kuulluksi tuleamista ja vanhemmuuden tunnustamista. Onnistunut suhde työntekijään auttaa vanhempia saamaan positiivisen roolin lastensa elämässä.
7	Ivec, M. & Braithwaite, V. & Harris, N. (2012) 'Resetting the Relationship' in Indigenous Child Protection: Public Hope and Private Reality. <i>Law & policy</i> , 34(1), 80–103.	Tarkastella vanhempien ja viranomaisten välisen suhteen luonnetta, ja siitä mikä vanhemman ja lastensuojelun kohtaamisissa hyödyttää, ja mikä haittaa vuorovaikutuksen syntyymistä.	Syvähaastattelussa oli mukana 37 naista ja 8 miestä, jotka kuuluivat alkuperäiskansaan (n=45 vanhempaa tai lapsen sukulaishoitajaa). Biologisia vanhempia heistä oli 26. Kriteerinä osallistumiselle oli, että haastateltava oli kokenut vanhempana tai hoitajana lastensuojelun puuttumisen elämäänsä. Laadulliseen tutkimukseen osallistujat yksilöhaastateltiin. Australia.	Vanhempien tukeminen on investointi, joka auttaa vanhempia, lapsia ja myös koko yhteiskuntaa. Lasten hyvinvoinnin turvaaminen on päätehtävä sekä vanhemmille, sijaishoitajille ja lastensuojelulle. Ketään ei tulisi erottaa tästä. Yhdessä tekeminen ja tavoitteiden ja yhteisymmärryksen saavuttaminen lisää luottamusta hakea apua lastensuojelulta.
8	Kapp, S. A. & Propp, J. (2002) Client Satisfaction Methods: Input from Parents with Children in Foster Care. <i>Child & adolescent social work journal</i> , 19(3), 227–245.	Pyrkii kehittämään tehokkaampia keinoja kerätä tietoa asiakastytyväisyydestä vanhemmilta, joiden lapset ovat sijoitettuina.	47 vanhempaa osallistui laadulliseen tutkimukseen, jossa järjestettiin 8 fokusryhmätapaamista. Yhdellä ryhmätapaamisella oli paikalla keskimäärin 7 vanhempaa. Ryhmähaastattelut koodattiin käyttäen NUDIST-ohjelmaa. Yhdysvallat.	Tuotti informaatiota asiakastytyväisyyden tutkimisen ja kehittämisen tueksi, mutta myös yleisesti ehdotuksia ja näkemyksiä siitä, miten tavoittaa ja vastata paremmin perheen tilanteeseen. Vanhemmat toivovat, että vuorovaikutussuhteet ammattilaisiin olisivat toimivia ja toisia kunnioittavia. Asiakkaat kokevat saavansa liian vähän tukea tilanteeseensa.
9	Kenny, K. S. & Barrington, C. & Green, S. L. (2015) 'I felt for a long time like everything beautiful in me had been taken out': Women's suffering, remembering, and survival following the loss of child custody. <i>The International journal of drug policy</i> , 26(11), 1158–1166.	Pyrkii löytämään sijoitettujen lasten vanhempien näkökulmasta sosiaalisia ja rakenteellisia epäkohtia. Selvittää huumeita käyttävien äitien elämässä tapahtuvia kokemuksia sijoituksen jälkeen.	19 äitiä rekrytoitiin kansalaisjärjestön tukiryhmästä. Äideillä oli huumeausaineiden väärinkäyttöä ja vähintään 1 lapsi sijoitettuna. Laadullisessa tutkimuksessa naisia syvähaastateltiin. Haastattelut analysoitiin hyödyntäen temaattista kategorisointia. Kanada.	Vanhemmat kokevat riittämätöntä tukea sijoittamisen jälkeen. Sijoittamisen jälkeen mielenterveyden oireilu ja päihiteidenkäyttö voimistuu. Voimaa naisille antaa lastensa jälleennäkemisen toivo. Tulokset korostavat tarvetta strategiselle naisten terveyden ja rakenteellisen haavoittuvuuden huomioimiselle lapsen sijoittamisen jälkeen. Huomiota tulee kiinnittää myös institutionaalisten prosessien muuttamiseen niin, että ne korostavat yhteisöllähtöisiä toimintatapoja.
10	Kenny, K. S. & Barrington, C. (2018) 'People just don't look at you the same way': Public stigma, private suffering and unmet social support needs among mothers who use drugs in the aftermath of child removal. <i>Children and youth services review</i> , 86, 209–216.	Tuoda huumeita käyttävien äitien näkemyksiä esille. Kuvata naisten sosiaalisia suhteita ja sitä, millaista tukea, ja miten laadukasta tukea naiset saavat lastensuojelusta lapsensa sijoittamisen jälkeen. Tutkii, miten makro- (lastensuojelu) ja mikrota- (yksilöt) ovat vuorovaikutuksessa keskenään, ja millaisia vaikutuksia makrotason tuella on yksilölle.	Tutkimuksen aineisto on osa aiempaa tutkimuskokonaisuutta, jossa tutkittiin naisten terveydellisiä ja sosiaalisia tapahtumia sijoituksen jälkeen. Haastateltavat rekrytoitiin kansalaisjärjestön tukiryhmästä (n=19). Naisia syvähaastateltiin yksilöittäin. Haastattelut analysoitiin hyödyntäen temaattista kategorisointia. Kanada.	Sijoittamisen jälkeen naiset ovat vakavasti heikommassa asemassa tuen saamisen suhteen. Tämä lisää naisten syrjäytymistä, heikentää heidän mahdollisuuttaan perheen jälleenyhdistämiseen sekä vaikuttaa negatiivisesti äitien elämänlaatuun ja mahdollisuuksiin toteuttaa itseään. Stigma tunnustetaan voimakkaaksi vaikuttajaksi naisten elämässä ja se vahvistaa syyllisyyden tuntoa ja naisten eristäytymistä.

	Tutkimuksen julkaisutiedot	Tutkimuksen tarkoitus	Menetelmä ja kohderyhmä	Kesk. tutkimustulokset
11	Memarnia, N. & Nolte, L. & Norris, C. & Harborne, A. (2015) 'It felt like it was night all the time': listening to the experiences of birth mothers whose children have been taken into care or adopted. <i>Adoption & fostering</i> , 39(4), 303–317.	Tavoitteena on tutkia vanhemman näkökulmasta lapsen ja vanhemman erillään olon vaikutuksia, ja siitä seuraavaa identiteettimuutosta sekä kokemuksia saadusta tuesta.	Laadullinen tutkimus toteutettiin haastattelulla, johon osallistui 7 äitiä, joiden lapset olivat sijoitettuja. Haastattelut olivat biologisten äitien vertaisryhmän jäseniä. Haastattelut analysoitiin käyttämällä IPA-menetelmää. Iso-Britannia.	Biologiset äidit kokevat surun, syyllisyyden, häpeän ja stigman tunteita, jotka vaikuttavat heidän identiteettiinsä. Äidit kokevat yksinäisyyttä tilanteestaan. Äidit joutuivat rakentamaan identiteettiään uudelleen ja hyväksymään uuden tilanteen, jossa lapsi asuu erillään äidistään.
12	Morgan, H. C. & Nolte, L. & Rishworth, B. & Stevens, C. (2019) 'My children are my world': Raising the voices of birth mothers with substantial experience of counselling following the loss of their children to adoption or foster care. <i>Adoption & fostering</i> , 43(2), 137–154.	Nostaa kuuluviin kokemuksia, joita biologisilla äideillä on ohjauksesta ja neuvonnasta lapsen sijoittamisen jälkeen. Tavoitteena kehittää toimintaa tämän haavoittuvan ryhmän ympärillä.	Laadullisessa tutkimuksessa oli mukana 5 biologista äitiä, jotka olivat asiakkaina the Birth Relative Counselling Service -palvelussa. Haastattelut analysoitiin käyttäen IPA-menetelmää. Iso-Britannia.	Tutkimus antaa kehystä sille, millaiset palvelut toimivat, ja mitä asioita vanhemmat arvostavat ohjauksessa. Tutkimus tarjoaa ohjeita ammattilaisille ja herättää kysymyksen yhteiskunnan pinttyneistä käsityksistä koskien äitiyttä ja vanhemmuutta.
13	Otterlei, M. T. & Engebretsen, E. (2021) Parents at war: A positioning analysis of how parents negotiate their loss after experiencing child removal by the state. <i>Qualitative social work</i> , 0(0), 1–18.	Selvittää, kuinka vanhemmat otetaan mukaan sijoituspäätöstä tehdessä, ja nähdäänkö vanhempien kokemus lapsensa sijoittamisesta yhteiskunnassa oikeutetuksi. Haastatteluista nousi esiin myös vanhempien kokemus leimaantumisesta, joka johti siihen, että tutkimuksessa analysoitiin myös vanhemman häpeän ja stigman vaikutuksia.	10 äitiä ja 3 isää rekrytoitiin laadulliseen tutkimukseen lastensuojelun tukiryhmästä. Jokainen vanhempi haastateltiin käyttäen temaattista puolistrukturoitua haastattelumenetelmää. Haastattelut analysoitiin käyttäen diskursiianalyysiä ja asemointiteorian perusteita. Norja.	Aineisto osoittaa vanhempien kokevan olevansa jopa sodassa vahvaa lastensuojelua kohtaan. Tällainen asetelma saa vanhemmat tuntemaan nöyryytystä. Vanhemmat kokevat, ettei heillä ole oikeutta suruun, koska he kokevat epäoikeudenmukaista vanhemmuudessa ja yhteiskunnan odotuksissa. Häpeä ja stigma kietoutuvat läheisesti lapsen sijoittamiseen ja toisinaan sitä pyritään ehkäisemään vaihtoehtoisilla selityksillä, jossa vanhemmat esittävät itsensä uhreina. Toisaalta vanhemmat myös luovat itse itselleen sisäistä stigmata. Nostamalla tietoisuuteen stigmatisoivia lastensuojelun käytäntymismalleja, voidaan saada aikaan vanhempien kannalta parempia tuloksia.
14	Quick, D. & Scott, A. L. (2019) Affect and Emotion in a Parent's Engagement with Statutory Child-Protection Services: Navigating Stigma and 'Identity Assault'. <i>The British journal of social work</i> , 49(2), 485–502.	Selvittää tapausesimerkin kautta kiintymyksen ja tunteiden merkitystä äidin elämässä lapsen ollessa sijoitettuna. Tarjota ammattilaisille tietoa siitä, mikä tunteiden ja kiintymyksen huomiointien merkitys on.	Laadullisessa ja vahvuuslähtöisessä tutkimuksessa haastateltiin yhtä äitiä. Haastateltava valikoitui tukiryhmästä. Kokemustietoa on teoretisoitu käyttäen antropologiaa ja sosiologista teoriaa. Uusi-Seelanti.	Reaktiot, kuten voimakas viha, voivat synnyttää konflikteja vanhemman ja lastensuojelun välille. Ne voivat myös suojata vanhempaa ja tukea yksilön tahdonvapautta ja positiivista identiteettiä. Ammattilaisten tulee osata työskennellä tunteikkaiden vanhempien kanssa. Tällöin vanhempi voi päästä yli tunteiden taustalla olevasta traumasta ja stigmosta.
15	Schofield, G. & Moldstad, B. & Höjer, I. & Ward, E. & Skilbred, D. & Young, J. & Havik, T. (2011) Managing loss and threatened identity: experiences of parents of children growing up in foster care, the perspectives of their social workers and implications for practice. <i>The British Journal of Social Work</i> , 41(1), 74–92.	Tutkia sijoitettujen lasten vanhempien kokemuksia lastensa sijoituksista ja identiteetin muotoutumisesta useamman maan alueella toteutetussa tutkimuksessa.	Laadullinen haastattelututkimus, jossa haastateltiin 32 englantilaista, 20 norjalaista ja 16 ruotsalaista vanhempaa, joiden lapset olivat sijoitettuna. Lisäksi Iso-Britanniassa ja Ruotsissa järjestettiin vanhempien ryhmähaastattelu sekä sosiaalityöntekijöiden ryhmähaastattelu. Haastattelut analysoitiin NVivolla.	Eri maiden välillä löytyy eroavaisuuksia, miten vanhemmat käsittelevät menetystä ja uhattua identiteettiään. Yhteistä maiden välillä on vanhempien halu tulla kohdatuksi empaattisesti ja kunnioitavasti, saada tietoa lapsensa elämästä ja olla mukana siinä mahdollisuuksien mukaan. Vanhempien kokemus stigmaa nousee voimakkaasti esiin jokaisen maan kohdalla.
16	Shanks, E. & Weitz, Y. S. (2020) Supportive practices: perceptions of interventions targeting parents whose children are placed in out-of-home care. <i>Adoption & fostering</i> , 44(4), 349–362.	Selvittää vanhempien tuen tarpeita ja tarkastella kokemuksia kahdesta tukea antavasta interventiosta. Tutkimus pyrkii löytämään, miten vanhempia voitaisiin tukea paremmin lapsen sijoittamisen jälkeen.	Aineisto on koottu kahdesta aiemmin toteutetusta tutkimuksesta, joista toisessa tutkittiin yksilölähtöisesti vanhempien kokemuksia ja toisessa kartoitettiin vanhempien kokemuksia ryhmätöistä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa yksilöllisen tuen kysymyksiin vastasi 8 henkilöä ja ryhmätapaamisen jälkeiseen haastatteluun 6 henkilöä. Ruotsi.	Vanhemmat tarvitsevat tukea lastensuojeluasioihin osallistumisessa ja vaikuttamisessa, emotionaalisten ja sosiaalisten asioiden käsittelyssä, lapsen kanssa suhteen ylläpidossa, käytännön ja raha-asoiden selvittämisessä. Tarjotut tukitoimet vastaavat osittain näihin vanhempien tarpeisiin. Sekä yksilö- että ryhmätason toiminta tarjoaa vanhemmille mahdollisuuden puhua stigman kokemuksista ja selviytyä siitä.

	Tutkimuksen julkaisutiedot	Tutkimuksen tarkoitus	Menetelmä ja kohderyhmä	Kesk. tutkimustulokset
17	Slettebo, T. (2013) Partnership with Parents of Children in Care: A Study of Collective User Participation in Child Protection Services. <i>The British journal of social work</i> , 43(3), 579–595.	Kehittää lastensuojelun palveluita hyödyntäen sijoitettujen lasten vanhempien dialogista osallistumista tukiryhmätoiminnassa.	Toimintatutkimus (v. 2003–2007), jossa seurattiin 40 ryhmätapaamista sekä syvähaastateltiin 5 isää ja 5 äitiä. Lisäksi puhelinhaastateltiin 20 henkilöä, jotka osallistuvat toimintaan ensimmäisen kerran sekä 6 henkilöä, jotka lopettivat toimintaan osallistumisen ensimmäisen kerran jälkeen. Norja.	Tutkimus paljastaa, että vanhempien vahvempi mukaan ottaminen prosessiin hyödyttää sekä lastensuojelun työntekijöitä että sen asiakkaita. Yhteistyön ja osallisuuden tuloksena vanhempien itsetunto nousee ja he kokevat tulleen paremmin tiedotetuiksi omissa asioissaan. Vanhempien ryhmätapaamiset koetaan hyödyllisiksi yksilötapaamisten rinnalla.
18	Sykes, J. (2011) Negotiating stigma: Understanding mothers' responses to accusations of child neglect. <i>Children and youth services review</i> , 33(3), 448–456.	Kerätä tietoa äitien kokemuksista lastensuojelussa ja sen vaikutuksista identiteettiin lastensuojelun kartoittamassa lapsen laiminlyöntiin liittyviä syytöksiä.	Kohderyhmäksi valikoitiin naisia, joilla oli lastensuojelussa käsiteltävänä lapsen laiminlyöntiin liittyvä selvitys. Naisia yhdisti, että heidän lapsistaan vähintään yksi oli sijoitettuna. Laadullisessa tutkimuksessa haastateltiin 16 äitiä ja 16 lastensuojelun työntekijää. Yhdysvallat.	Tutkimus korostaa, kuinka voimakkaita vaikutuksia vanhemmuuteen liittyvän identiteetin säilymisellä on yhteiskunnassa. Tutkimus paljastaa äitien keinoja taistella stigmaa vastaan. Äitien identiteettitarpeiden huomioimisen tulee olla keskeistä lastensuojelun osaamista. Lastensuojelun on osattava tunnistaa myös äitien negatiiviseen leimautumiseen liittyviä tekijöitä.
19	Wells, K. (2011) A narrative analysis of one mother's story of child custody loss and regain. <i>Children and youth services review</i> , 33(3), 439–447.	Tarkastella, miten olemassa olevia teorioita voidaan käyttää lisäämään ymmärrystä äitien identiteeteistä äideille, joiden lapset on sijoitettu, kotiutettu ja sijoitettu uudelleen.	Äiti rekrytoitiin elämäkertatutkimukseen vertaistukiryhmästä. Yksilöhaastattelussa pyrittiin kysymään mahdollisimman vähän, mutta laajoja sijoitukseen ja äitiyteen liittyviä kysymyksiä. Haastattelu analysoitiin käyttäen narratiivista lähestymistapaa. Yhdysvallat.	Yksilöiden elämät ovat kietoutuneet valitsevaan sosiaaliseen kontekstiin. Yhteiskunnassa piilee merkityksiä ja käsityksiä vanhemmuudesta ja ihmisyydestä, jotka eivät tavoita sijoitetun lapsen vanhemman kokemia merkityksiä ja käsityksiä. Erityisesti äitiyden käsite on voimakkaasti latautunut ja yhteiskunnassa on tiettyjä odotuksia, millainen äidin tulee olla. Äitien kuuleminen on oleellinen osa muutosprosessia.

4.4 Aineiston analyysi

Tutkimusaineistoni analyysin lähtökohtana oli tarkastella, millaisia seurauksia stigmalla ja häpeällä on sijoitetun lapsen vanhempaan sekä millaisilla asioilla on vaikutusta stigman ja häpeän muodostumiseen. Tutkimuskysymykset ohjasivat pitkälti analyysiprosessiani. Efron ja Ravid (2019, 74–75) kuvailevat analysoinnin pitävän aina sisällään tekstin lukemista useita kertoja. Luin tutkimukseen valitsemani 19 artikkelia useampaan kertaan. Tein aineistotaulukon heti tutkielmani alkuvaiheessa, ja tällä työvaiheella syvensin samalla myös ymmärrystäni valittujen tutkimusten taustoista. Aineistotaulukon jälkeen luin uudelleen tutkimusten tutkimustuloksia ja johtopäätöksiä.

Aveyard (2014, 137–140) kirjoittaa korostuskynien käyttämisestä artikkeleita lukiessa. Luki- ja voi alleviivata omaan tutkimuskysymykseensä liittyviä asioita. Itselläni oli käytössä sekä tekstin korostustekniikka että asiasanojen kirjoittaminen tekstin viereen. Alleviivatut kohdat osoittivat tekstissä esiintyvän jotain häpeään ja/tai stigmaan liittyvää. Tekstin viereen kirjoitin asiasanoja, kuten *yksinäisyys*, *valehtelu*, *identiteetti* ja niin edelleen. Nämä olivat minulle teemoittelun alkuversio. Kallio (2006) kirjoittaa, että jo analyysivaiheeseen sisältyy aineiston

ryhmittelyä. Myös Aveyard (2014, 137–140) kannustaa tekemään teemoja tutkimusartikkelien havainnoista (ks. myös Efron & Ravid 2019, 90). Kirjoittamani asiasanat eivät kaikki jääneet pysyviksi teemoiksi, mutta helpottivat analyysiprosessiani (vrt. Efron & Ravid 2019, 90).

Poimin omaan tutkielmaani tuloksia valittujen artikkelien tulososioista. Osa artikkeleiden tutkimustulosten perusteella rakentamistani teemoista nousi esiin selvästi. Osa vaati enemmän työstämistä. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni stigman ja häpeän seurauksista löysin kolme teema-aluetta, jotka ovat *identiteetin uudelleen rakentuminen ja salaaminen, valehtelu ja eristäytyminen* sekä *uhriutuminen ja puolustautuminen*. Avaan näitä luvussa 5. Toiseen tutkimuskysymykseeni stigman ja häpeän aiheuttavista tekijöistä löysin myös kolme teema-aluetta, jotka ovat *oletukset ja vaatimukset vanhemmuudesta, vastakkainasettelu ja valtasuhteet* sekä *kategorisointi ja leimaantuminen*. Lisäksi stigman ja häpeän tunteisiin vaikuttivat positiivisesti vertaisuuden kokemukset. Palaan näihin tarkemmin luvussa 6. Tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä pohdin johtopäätökset ja pohdinta -luvussa.

4.5 Tutkimuksen eettinen näkökulma ja luotettavuus

Tieteellisessä tutkimuksessa tulee aina ottaa huomioon eettisyys ja luotettavuus. Tutkimuksen tulee perustua hyvään tieteelliseen käytäntöön ja se tulee toteuttaa erityistä huolellisuutta ja tarkkuutta noudattaen. Kirjaamisessa tärkeää on se, että se on mahdollisimman läpinäkyvää ja totuuden mukaista. (Ks. myös Aveyard 2014, 13–14; TENK 2012, 6.) Olen pyrkinyt avaamaan mahdollisimman tarkasti tutkielmani vaiheita. Olen myös kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että mukana olevien tutkimusten asiasisältö pysyy alkuperäisenä siirtäessäni sitä omaan tutkielmaani. Englanninkielisessä materiaalissa olen pyrkinyt erityiseen huolellisuuteen, jotta ymmärrän itselleni vieraskielisen tekstin oikein. Kuten jo aiemminkin mainitsin, olen jättänyt ruotsinkieliset tutkimukset pois omasta tutkielmastani, sillä väärin ymmärtämisen riski olisi niiden kohdalla ollut merkittävä.

Kirjallisuuskatsauksena toteutettavassa tutkielmassa olen käyttänyt materiaalina avoimia ja Tampereen yliopiston kirjaston kautta hankkimiani tutkimuksia. Tutkimuslupia tai haastattelujen eettisyyttä ei ole täten tarvinnut pohtia tutkielmassani (ks. myös Aveyard 2014, 15–16). Valitsemissani tutkimuksissa oli kaikissa kirjattu auki tutkimusten kirjoittajien omaa eet-

tistä pohdintaa. Tämä lisäsi omaa luottamustani siihen, että käyttämäni materiaali on eettisesti kestävä. Kirjallisuuskatsauksessa olen pyrkinyt lisäämään luotettavuutta ja eettisyyttä käyttämällä suoria lainauksia ja mahdollisimman selkeää kieltä. Olen myös huolehtinut, että viite- ja lähdemerkinnät ovat hyvän tieteellisen käytännön mukaisia. (Ks. myös Efron 2019, 6–7.)

Aineistoon valittavien tutkimusten suhteen minulla oli kriteerinä se, että artikkelit käsittelevät vanhempien näkökulmasta heidän oman biologisen lapsensa sijoittamista. Käytän tässä tutkielmassa sanamuotoa *sijoitettu lapsi*, jolla viitataan kaikkiin aineistossa esiteltyihin sijoitusmuotoihin. Tekstissä en ole erotellut, onko lapsi huostaanotettu, sijoitettu kiireellisesti tai onko hän avohuollon sijoituksessa. Muutamissa tutkimuksissa, jotka olivat toteutettu Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa, kyseessä saattoi olla myös lastensuojelun toimesta suoritettu lapsen adoptio. Tutkielmani luotettavuutta olisi voinut lisätä, jos sijoitusmuotoa olisi avattu tulososiossa nykyistä enemmän. Tekstin eheyden ja selkeyden säilyttämiseksi päädyin kuitenkin käyttämään tällaista valitsemaani yleisilmaisua. Pohdin aineiston hakuvaiheessa, haluanko ottaa mukaan tutkimuksia, joiden näkökulma oli työntekijöiden kertomana sijoitettujen lasten vanhempien stigma ja häpeä. Päädyin kuitenkin luotettavuuden ja selkeyden vuoksi ottamaan mukaan vain tutkimukset, joissa näkökulma on vanhempien kertomuksissa.

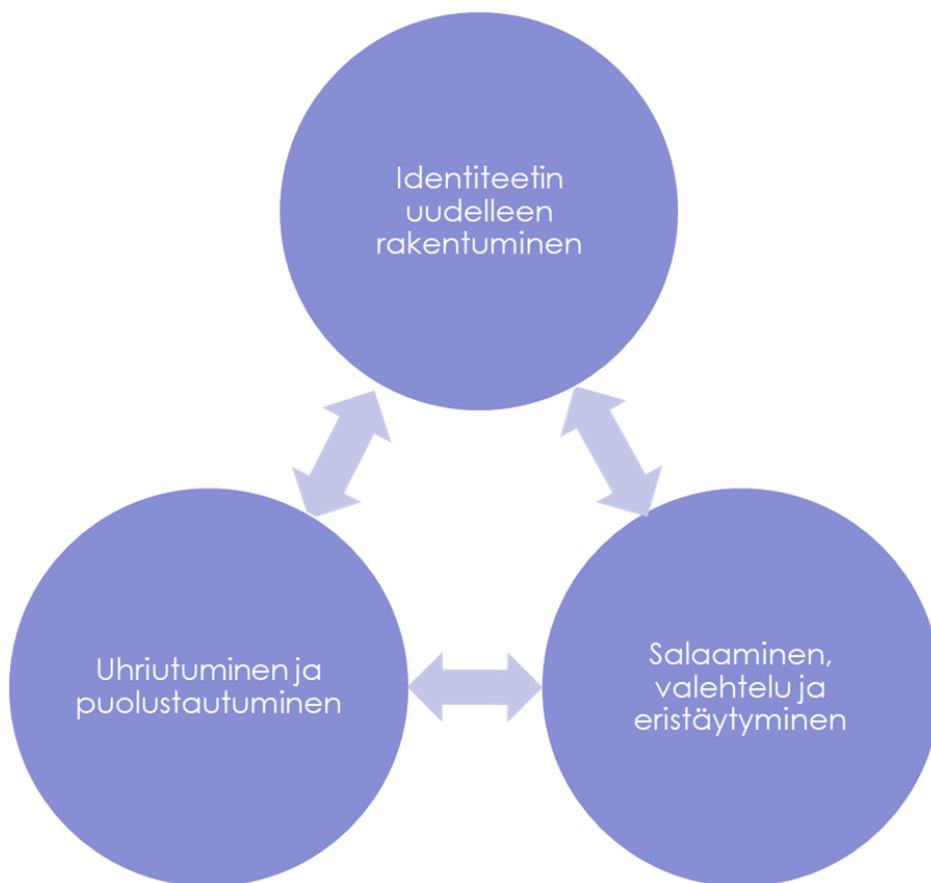
Olen ottanut tutkielmani aineistooni vain niitä artikkeleita, joiden tuloksista löytyy havaintoja vanhemman stigmasta ja häpeästä. On kuitenkin huomioitava, että esimerkiksi *tuen pyytämättä tai vastaanottamatta jättäminen* voisi näkyä vieläkin merkittävämpänä tekijänä lastensuojelussa, jos tätä rajausta ei olisi tehty. Olen kuitenkin halunnut tässä tutkielmassa keskittyä nimenomaan stigman ja häpeän tematiikkaan. Tutkimuksen luotettavuuteen voi vaikuttaa se, miten etsin tieteellisiä artikkeleita tutkielmaani. Otin mukaani vain artikkeleita, jotka käsitelivät tai sivusivat stigmaa ja häpeää. Tällöin jo lähtökohtana oli se, että stigmaa ja häpeää on mukana asiakasprosessissa. Olisivatko häpeä ja stigma nousseet merkittävinä ilmiöinä esiin, jos hakusanani olisi liittynyt esimerkiksi vain sijoitetun lapsen vanhemman näkökulmaan lastensuojeluprosessissa?

Pro gradu -tutkielman luotettavuuden kannalta on syytä myös pohtia, ovatko tämän tutkielman tulokset suoraan vertailukelpoisia suomalaisessa lastensuojelussa, sillä tutkielmassa oli mukana vain kansainvälisiä artikkeleita. Luotettavuutta lisää kuitenkin se, että osa tutki-

muksista on toteutettu Suomen naapurimaissa, joissa lastensuojelun kulttuuri on samankaltainen kuin Suomessa. Ajattelen myös, että lapsen sijoitus on kriisi vanhemmalle riippumatta maantieteellisestä sijainnista.

5 Stigma ja häpeä jättävät vanhempiin kauaskantoiset jäljet

Stigma ja häpeä näyttävät aineistoni perusteella aikaansaavan moninaisia jälkiä, joilla on kauaskantoisia vaikutuksia sijoitettujen lasten vanhemmissa. Kuten olen luvussa 4 esittänyt, analyysiprosessini päätyi teemoihin, joita ovat *identiteetin uudelleen rakentuminen* ja *salaaminen, valehtelu ja eristäytyminen* sekä *uhriutuminen ja puolustautuminen*. Esitän teemani alla kuviomuotoisesti (Kuvio 2.). Stigma ja häpeä ovat kivuliaita tunteita ja niiden vältteleminen on luontaista ihmiselle. Salaaminen, valehtelu ja eristäytyminen ovat vanhemmille keinoja kestää häpeää ja stigmaa. Lapsen sijoitus on aina myös iso tunnekokemus, joka horjuttaa jo rakennettua vanhemmuuden identiteettiä. Myös uhriutuminen ja puolustautuminen nousevat aineistosta esiin stigman ja häpeän seurauksina. Seuraavaksi käyn saamiani tuloksia yksityiskohtaisesti läpi.

Kuvio 2. Stigman ja häpeän seurauksia vanhemmissa.

Salaamisen, valehtelun ja eristäytymisen verkostoissa. Aineistossani mukana olevista tutkimuksista seitsemässä (Otterlei & Engebretsen 2021, 11–13; Broadhurst & Mason 2020, 28–

29; Shanks & Weitz 2020, 356–358; Morgan ym. 2019, 141–142; Kenny & Barrington 2018, 213; Memarnia ym. 2015, 307–308; Battle ym. 2014, 333–337; Höjer 2011, 118–121) nousee esiin se, että häpeä ja stigma saavat vanhemmat peittelemään ja salaamaan asioita. Vanhemmat ovat vastentahtoisia kertomaan tilanteestaan muille ihmisille juuri häpeän ja stigman vuoksi. Tällaiseen peittelyyn ja salailuun voi kuulua isojen asiakokonaisuuksien kertomatta jättämistä, mutta myös henkilön sisäisten tuntemusten piilottamista. Osa vanhemmista jopa valehtelee, ettei tieto heidän elämäntilanteestaan ja lapsensa sijoittamisesta tulisi julki. Valotan edellä olevaa analyysiani seuraavilla aineistosta poimimillani sitaateilla:

”En kerro ihmisille paljon tarinastani, koska niin on varmasti parempi. Koska voit olla uhri vaikka, äh, pilkkaavaa ja, tiedäthän tietämättömyyttä, tiedätkö ”hänhän on lapsen hakkaaja”, mutta ehkä hän ei ole. Tiedätkö tai, ”hän kaltoinkohteli vauvaansa, minkä takia vauva on nyt poissa tai niin ajattelet”. Se ei ole totta. Minun lapseni lähti täydellisessä kunnossa sijoitukseen.” Annette (Kenny & Barrington 2018, 213.)

”Pelkäsin, että ihmiset halveksisivat ja tuomitsisivat minut. Minulla on lapsellisia ystäviä, ja pelkäsin, etteivät he antaisi minun enää olla heidän kanssaan.” Melinda (Otterlei & Engebretsen 2021, 11–13.)

”Hyväntekeväisyyskaupassa he tietävät, että minulla on lapsia, mutta he eivät tiedä, että he eivät asu luonani, koska en voi tuoda itsestäni... Minun täytyy lähteä kello kolmelta, koska se on koulu-aika.” Darcy (Broadhurst & Mason 2020, 28–29.)

Kenny ja Barrington (2018, 213) tarkastelivat tutkimuksessaan huumausaineita käyttävien äitien tukemista lastensuojelun näkökulmasta. Tutkimuksessa mukana olleella *Annette*-äidillä on monenlaisia negatiivisia oletuksia siitä, millaisina ”ulkopuoliset” näkevät lastensuojelun asiakkaat. Stigma juuri siitä, että muut näkevät äidin negatiivisesti, on merkittävä ja saa äidin hiljenemään. Otterlei ja Engebretsen (2021, 11–13) tarkastelivat tutkimuksessaan vanhempien asemaa sijoitusprosessin aikana. He huomasivat, että asioiden salaamisen taustalla on usein pelko tuomitukseksi tai halveksutukseksi tulemisesta. *Melinda*-äidin pelkona on, että totuuden kertominen aiheuttaisi vastakuulijassaan halun eristää vanhempi elämästään. Broadhurstin ja Masonin (2020, 28–29) tutkimuksessa on tarkasteltu lapsen sijoituksen välittämiä ja pysyviä seurauksia biologisten äitien näkökulmasta. Aineiston haastatteluissa mukana ollut *Darcy*-äiti lähtee töistään aina samaan aikaan ikään kuin hän menisi hakemaan lapsiaan koulusta. *Darcy* ei kykene stigman vuoksi jakamaan ulkopuolisille tietoa siitä, että

hänen lapsensa ovat sijoitettuina. Tällainen peittely toimii stigmaa vähentävänä, mutta toisaalta se eristää vanhempaa yhä kauemmas avusta ja tuesta.

Aineistossani mukana olevista tutkimuksista viidessä artikkelissa (Honey ym. 2021, 170–171; Broadhurst & Mason 2020, 28–31; Kenny & Barrington 2018, 214–215; Höjer 2009, 166–167; Kapp & Propp 2002, 236–237) nousee esiin se, miten stigma ja häpeä yhtäältä aiheuttaa sen, että vanhemmat eivät pyydä apua. Toisaalta stigma ja häpeän aiheuttavat sen, että vanhemmat eivät ota myöskään tarjottua apua vastaan. Tästä kirjoittavat esimerkiksi Honey tutkimuskumppaneineen (2021, 170–171). He tarkastelevat tutkimuksessaan mielenterveyshaasteista kärsivien sijoitettujen lasten äitien kokemuksia. Heidän tutkimuksessaan korostuu, että häpeä saa vanhemmat jättämään hakematta apua ja tukea itselleen. Höjer (2009, 166–167), joka tutki vanhemman osallisuuden kokemuksia lapsen ollessa sijaishuollossa, kuvailee stigman passivoittavan vanhempia ja etäännyttävän heitä yhteistyöhalukkuudesta.

Kennyn ja Barringtonin (2018, 214–215) tutkimus osoittaa, että vanhemmat kieltäytyvät palveluista stigman pelossa. Osa vanhemmista kuitenkin suostuu palveluihin, vaikka eivät haluaisi niitä vastaanottaa. Palvelut saattavat olla vanhemmille pakollisia yhteistyön edellytyksiä, jotta vanhemmat voisivat saada lapsensa luokseen. Kapp ja Propp (2002, 236–237) tarkastelevat tutkimuksessaan sitä, miten lastensuojelussa voitaisiin kerätä tietoa vanhempien asiakastyytyväisyydestä. He korostavat, että osalle vanhemmista palveluiden vastaanotto on pakollista, vaikka palvelut lisäävät heidän stigmaansa. Toisaalta osa vanhemmista ottaa vastaan lastensuojelun palveluita saamatta siitä kuitenkaan lastensuojelun kunnioitusta – pikemmin he saavat osakseen vähättelyä. Broadhurst ja Mason (2020, 28–31) kertovat stigman aiheuttavan epäluottamusta ihmisiin. Epäluottamuksen on havaittu eristävän sijoitetun lapsen vanhemman virallisista ja arjen verkostoista. Apua ja tukea ei uskalleta vastaanottaa, sillä avun pyytämisen aiheiden pelätään leimaavan asiakkaan epäsopivaksi vanhemmaksi. Vanhempi saattaa siis jäädä täysin yksin tilanteessa, koska hän ei uskalla kertoa asioistaan kenellekään. Sijoitetun lapsen äiti *Laura* kertoo haastattelussaan pelkävänsä kertoa tarpeistaan ja haasteistaan. Hän pelkää, että kertominen kääntyy häntä vastaan myöhemmässä vaiheessa. *Laura* kuvailee:

”Joten, jos tunsin oloni masentuneeksi tai jotain, en voinut mennä lääkärille, koska pelkäsin niin paljon, että sosiaalipalvelut aikovat... He laittavat sen niin, että hän tuntee olonsa taas masentuneeksi raskauden aikana ja hän ei tule selviytymään. Se saa tuntemaan, ettet voi luottaa kehenkään.... He sanovat, että

mene lääkäriin ja hae apua. Ja se pelottaa ihmisiä, koska se on myös toinen asia, he tutkivat lääkärinlausuntojasi, ja jos sinulla on masennus, he sanovat, että olet epävakaa hoitamaan lapsiasi... [--] Tunnen oloni niin eristäytyneeksi, etten voi puhua kenellekään tai kertoa heille totuutta, koska se tulee kääntymään minua vastaan.” Laura (Broadhurst & Mason 2020, 28–31.)

Lapsen sijoittaminen ja sen tuottama stigma luovat vanhemmissa yksinäisyyden tunnetta (Honey ym. 2021, 168; Otterlei & Engebretsen 2021, 11–13; Broadhurst & Mason 2020, 28–29; Shanks & Weitz 2020, 356–358; Quick & Scott 2019, 492–495; Kenny & Barrington 2018, 213; Kenny ym. 2015, 1161–1162; Memarnia ym. 2015, 309–310; Battle ym. 2014, 333–337; Slettebo 2013, 587; Wells 2011, 443–444) ja erillisyyden tunnetta yhteiskunnasta (Broadhurst & Mason 2020, 28–29; Quick & Scott 2019, 492–495; Kenny & Barrington 2018, 213; Wells 2011, 443–444). Kennyn ja Barringtonin (2018, 213) – ja myös vanhempien kokemuksia lapsen sijoituksesta tutkineen Memarnian ja tutkimusryhmän (2015, 306–307) - mukaan stigman pelko saa vanhemmat vetäytymään muista ihmisistä ja pysymään vaii. Kennyn ja Barringtonin (2018, 213) tekemissä haastatteluissa äärimmäinen esimerkki löytyy vanhemmasta, joka joutui pikkurötösten takia vankilaan ja koki olonsa siellä helpottuneeksi. Hän pystyi vieraassa ympäristössä rauhoittamaan itsensä, sillä hänen ei tarvinnut selitellä kenellekään tapahtumia. Vanhempien kokemuksia lapsensa sijoituksesta ja identiteetin uudelleen muotoutumisesta tutkineen Schofieldin ym. (2011, 82–85) mukaan vanhemmille on ominaista käsitellä lapsen sijoitusta eristäytymällä muista. Vaikka tilanteen ulkopuoliset henkilöt eivät aina tuominneetkaan vanhempia, pelko tuomitukseksi tulemisesta on silti suuri. Vanhemmat näkevät itsensä tuomittuina ja omista lapsistaan riistettyinä, täten yhteiskunnan ulkopuolisina. Eräs haastateltava kertoo tunteestaan näin: ”Se oli kamalaa, koska kun lapsesi menevät sijoitukseen, ihmiset katsovat sinua eri tavalla, puhuvat sinulle eri lailla.” Kennyn ja Barringtonin (2018, 213) aineistosta nousee esiin vanhempien kokemus siitä, että heidät nähdään huonoina ihmisinä. Haastateltavat kokevat, että ihmisten tietäessä sijoituksesta jopa heidän katseensa ja puhetyylinsä muuttuvat erilaisiksi. Tämä Kennyn ja Barringtonin (2018, 213) Yhdysvalloissa toteutetun tutkimuksen aineistosta esiin nouseva ajatus on siis lähes identtinen Schofieldin ym. (2011, 82–85) tutkimuksen tuloksen kanssa, joka toteutettiin kansainvälisenä tutkimuksena Iso-Britanniassa, Norjassa ja Ruotsissa.

Vanhemmilla on myös tietynlaisia strategioita verkostoissaan, jotta he voisivat pitää piilossa sen, että lapsi on sijoitettu (Broadhurst & Mason 2020, 28). Shanks ja Weitz (2020, 356–358), jotka ovat tutkimuksessaan selvittäneet sijoitettujen lasten vanhempien tuen tarpeita, havainnollistavat *Shania*-äidin kokemusta: ”Olen vältellyt naapureitani, koska tiedän, että he

kysyvät, missä lapseni ovat. En tiedä, mitä sanoa!” Stigma on niin voimakasta, että se estää vanhempia puhumasta lapsistaan. (Mt.; vrt. Höjer 2011, 118–121) *Lisa*-äidille kodin ulkopuoliset arkielämän asiat muistuttavat omista lapsista ja näin ollen lisäävät menetyksen ja häpeän tunteita (Broadhurst & Mason 2020, 28–29). *Lisa* kuvailee häpeäänsä ja sen seurauksia:

”Olen erakko enkä mene ulos. Kun lähdet ulos, siellä on lapsia kaikkialla... istut bussissa ja siellä on aina joku lastenrattailla... menossa kouluun ja näet heidän leikkivän. Kaikkialla, minne menet, on muistutuksia. Kuitenkin sen sijaan, että voisi löytää lohtua toisista äideistä, näillä naisilla ei ollut mitään, mihin kääntyä.” *Lisa* (Broadhurst & Mason 2020, 29.)

Häpeän ja stigman tunteet saavat usein aikaan myös suojautumisreaktion, kerrotaan Battlen ja kumppaneiden (2014, 333–337) tutkimuksessa, jossa pyritään kehittämään vanhempien vertaisryhmätoimintaa vanhempien tarpeita vastaavaksi. Itseä yritetään suojata liialliselta kuormitukselta. Höjerin (2009, 166–167; ks. myös Höjer 2011, 118–121) tutkimus osoittaa, että osa vanhemmista ei kykene stigman aiheuttamien haasteiden vuoksi osallistumaan lastensa elämään. Stigma tekee heistä passiivisia ja alistuvia, ja ehkäisee aktiivista osallistumista yhteistyöhön. Stigma aiheuttaa sen, ettei tärkeä tieto välity vanhemman ja lastensuojelun välillä. Vanhempien osallistuminen täysimääräisesti lastensuojelun prosesseihin on täten vajavaista. Otterlein ja Engebretsenin (2021, 11–13; ks. myös Kenny & Barrington 2018, 212–213; Kenny ym. 2015, 1161–1162) tutkimuksen haastattelussa *Eva*-äiti kuvailee, miten lastensuojelun puhe sai hänet uskomaan, ettei hän todella osaa vanhempana mitään oikein. *Eva* kuvaa tilannettaan näin:

”Kaikki oli väärin. Se, ettei meillä ollut tarpeeksi ystäviä. Emme ottaneet tarpeeksi osaa aktiviteetteihin... Me söimme väärin... Sen jälkeen, kun olimme lukeneet [raportin], sanoimme, että, jos me olemme noin kauheita vanhempia, on varmasti parempi, että [lapset] ovat muualla.” *Eva* (Otterlei & Engebretsen 2021, 11–13.)

Tällaiset ajatukset voimistavat asiakkaan sisäistä stigmaa ja häpeää. Tällöin vanhemmalle on ominaista tuomita itse itsensä (Otterlei & Engebretsen 2021, 11–13). Quick ja Scott (2019, 492–495) ovat myös huomanneet, että vanhempi voi itse voimistaa ja lietsoa omaa sisäistä stigmaansa. Heidän toteuttamassaan haastattelussa *Sarah*-äiti kuvailee itseään ”kliinisen järjettömäksi”. Kliininen järjettömyys tai hulluus ei ole tieteellinen diagnoosi asian tilalle, vaan se on puhtaasti vanhemman itselleen asettama stigmatisoiva ajatus itsestä.

Aineiston perusteella voidaan stigmalla ja häpeällä nähdä olevan laajakantoisia vaikutuksia vanhempien terveyteen, sosiaalisiin suhteisiin ja heidän tulevaisuuteensa. Broadhurst ja Mason (2020, 28–33) sekä Kenny ja Barrington (2018, 212–215) kuvaavat stigman aiheuttavan vanhemmille täydellisen haavoittuvuuden tunteen sosiaalisissa tilanteissa. Näille tilanteille on ominaista jatkuva pelko paljastumisesta ja häpäisystä. Se estää vanhempia etsimästä tukea edes ystäviltään ja lähipiiriltään. Toisaalta Kennyn ja Barringtonin (2018, 212–215) mukaan osa vanhemmista on hakenut tukea lähipiiristään, mutta läheiset ovat leimanneet vanhemmat syyllisiksi lapsensa sijoitukseen. Lapsen sijoitus on jo itsessään stigmaa aiheuttava, mutta aineistossa mukana olleilla vanhemmilla tähän on usein lisäksi yhdistettynä vanhempien päihteidenkäyttöä ja mielenterveyden haasteita. Stigmatisoivia tekijöitä voi sijoitettujen lasten vanhemmilla olla monia. Tämä voimistaa vanhempien tunnetta siitä, etteivät he voi saada apua, tai etteivät he ole oikeutettuja edes lähipiirin tukeen. Vanhemmilla on pelkoja siitä, että heidän tilanteensa ei-lähivanhempana ja lastensuojelun asiakkaana tulee vaikuttamaan tulevaisuudessa heidän mahdollisiin puolisoihinsa. Vanhemmat pelkäävät tulevansa leimautuneiksi ja kohtaavansa stigmaa tulevilta puolisoiltaan.

Broadhurst ja Mason (2020, 22–24) havaitsivat lapsen sijoituksen aiheuttamien vanhempien elämäntilanteiden muutosten heikentävän vanhempien osallisuutta niin kumppaneihin ja laajempaan perheeseen kuin myös kaikkiin muihin verkostoihin. Samankaltaisia havaintoja tekivät myös Kenny ja Barrington (2018, 212–215), joiden mukaan stigmalla ja häpeällä on vaikutusta kauttaaltaan vanhemman elämään. Vaikutukset saattavat ilmetä asiakkaan sosiaalisten suhteiden lisäksi esimerkiksi kunnianhimoisten tavoitteiden asettelussa tai sellaisten asettamatta jättämisessä. Tällaisia tavoitteita voivat olla esimerkiksi koulutukseen ja työllistymiseen liittyvät valinnat. Stigman voidaan sanoa heikentävän vanhemman mahdollisuuksia elämässä kauttaaltaan. Kenny ja Barrington (mt.) näkevät stigman ja häpeän heikentävän asiakkaan terveyttä. Broadhurst ja Mason (2020, 24–26) sekä Memarnia tutkijakollegoineen (2015, 306–307) vahvistavat tämän näkemyksen. Heidän saamiensa tulosten mukaan stigman ja muiden vahvojen tunteiden vallassa vanhemmat pyrkivät kehittämään selviytymisstrategioita, joihin voi kuulua esimerkiksi alkoholin käyttöä ja itsetuhoista käyttäytymistä.

Identiteetin uudelleen rakentuminen. Stigmalla ja häpeällä on merkittävä vaikutus vanhempien identiteetin muodostumisessa ja vanhemmuuden roolien uudelleen rakentumisessa (Otterlei & Engebretsen 2021, 11–13; Boddy & Wheeler 2020, 106–111; Broadhurst & Mason 2020, 22–24; Quick & Scott 2019, 492–495; Kenny & Barrington 2018, 212–213; Kenny

ym. 2015, 1161–1162; Memarnia ym. 2015, 307–308; Höjer 2011, 118–121; Schofield ym. 2011, 82–85; Sykes 2011, 451–455; Wells 2011, 443–444; Höjer 2009, 166–167). Sijoitet-
tujen lasten äitien kokemuksia Pause-ohjelmassa kartoittaneet Boddy ja Wheeler (2020,
106–111) sekä Broadhurst ja Mason (2020, 28–29) havaitsivat vanhempien kokevan ole-
vansa tuomittuja identiteettiin, joka ei vastaa yhteiskunnan odotuksia. Samankaltaisia tulok-
sia vanhemman kokemuksesta tuomitukseksi tulemisesta saivat myös Honey ym. (2021, 168),
Otterlei ja Engebretsen (2021, 8–10) sekä vanhemman ja lastensuojeluviranomaisten kes-
kinäisen vuorovaikutussuhteen tutkimiseen keskittyneet Ivec kumppaneineen (2012, 90–
91). Otterlein ja Engebretsenin (2021, 11–13), Kennyn ym. (2015, 1161–1162), Kennyn ja
Barringtonin (2018, 212–213) sekä yhteydenpitoa vanhemman ja lastensuojelun välillä tut-
kineen Höjerin (2011, 118–121) mukaan jatkuva identiteetin kyseenalaistaminen johtaa vää-
jäämättä vanhemman itsetunnon heikkenemiseen. Kenny ym. (2015, 1161–1165), Schofield
ym. (2011, 82–85) ja Höjer (2009, 166–167) kertovat tuloksista, jotka indikoivat alemmuu-
den tunteiden olevan yleisiä. Sosiaalisia ja rakenteellisia epäkohtia etsivässä lastensuojelu-
tutkimuksessa Kenny ja muut mukana olleet tutkijat (2015, 1161–1165) osoittavat, että las-
tensuojelussa sijoitettujen lasten vanhempien tunteet ”en ole kykeneväinen mihinkään” ovat
tyypillisiä alemmuuden kokemuksia.

Stigma ja häpeä aiheuttavat vanhemmissa lukuisia epäsuotuisia ja kielteisiä tunteita ja tun-
nekokemuksia. Stigman voidaan havaita muun muassa luovan turvattomuutta, syyllisyyttä
(Höjer 2009, 166–167), vihaa ja epäluottamusta (Battle ym. 2014, 333–337; Ivec ym. 2012,
88–90). Oikeutta tunteiden kokemiseen, erityisesti suruun, pohditaan kuudessa artikkelissa
(Otterlei & Engebretsen 2021, 11–13; Boddy & Wheeler 2020, 106–111; Shanks & Weitz
2020, 355–356; Kenny & Barrington 2018, 212–213; Kenny ym. 2015, 1161–1165; Memar-
nia ym. 2015, 309–310). Tutkimuksissa haastatellut vanhemmat miettivät, onko heillä oi-
keutta surun tunteisiin. Myös ajatuksia muiden tunteiden oikeellisuudesta esiintyy. Esimer-
kiksi Boddy ja Wheeler (2020, 106–111) ja Memarnia ym. (2015, 309–310) sekä Shanks ja
Weitz (2020, 355–356) nostavat esiin vanhempien pohdintoja siitä, onko heillä oikeutta su-
ruun. Otterlein ja Engebretsenin (2021, 11–13) sekä Kennyn ja Barringtonin (2018, 212–
213) tekemissä haastatteluissa kuvaillaan tunnekokemusta näin:

”Se on todennäköisesti tabu... Uskon vahvasti, että se on suru, jota ei olla oi-
keutettuja kokemaan... Olet ollut paska vanhempi, joten... Sinulla ei ole mitään
oikeutta surra tai kärsiä.” Mia (Otterlei & Engebretsen 2021, 11–13.)

”Me olimme todella ankaria itsellemme ja oli todella kivuliasta, koska suru hyväksytään, jos lapsi kuolee, mutta ei silloin, kun hänet otetaan pois.” Alexis (Kenny & Barrington 2018, 212–213)

Kenny ym. (2015, 1161–1165) nostavat esiin vanhempien ajatukset siitä, millaisiin tunteisiin vanhemmilla on oikeus. Näkeekö lastensuojelun työntekijät oikeutettuna ja normaalina, että vanhemmat kokevat esimerkiksi syyllisyyttä ja häpeää tilanteestaan? Toisin sanoen, ajatellaanko lastensuojelussa häpeän olevan osa jotain, johon tulee puuttua vai ajatellaanko sen kuuluvan prosessiin? Memarnian ym. (2015, 309–310) tutkimuksessa äidit kokivat, etteivät tunne olevansa lasten sijoittamisen jälkeen ihmisiä, joilla on oikeus lapseensa liittyviin tunteisiin ja tarpeisiin. Kennyn ym. (2015, 1161–1165) ja Memarnian ym. (2015, 309–310) havainnot nostavat esiin myös yhteiskunnallisen haasteen, jossa sijoitettujen lasten äitiys ja stigma kulkevat käsi kädessä.

Uhriutumisen ja puolustautumisen. Stigmaan ja äitiyden identiteettiin keskittyneen Sykesin (2011, 451–455) tutkimuksessa kartoitetaan tilanteita, joissa lastensuojelulla on avoin arviointi käynnissä vanhempien mahdollisista lapsen laiminlyönneistä. Tutkimuksessa 14 äitiä 16:sta kuvailee itseään hyvänä äitinä. Äidit kokevat, että lastensuojelu on ymmärtänyt heidät väärin. He kokevat tulleen väärin ymmärretyiksi lastensuojelun työntekijöiden taholta ja kokevat laiminlyöntisyytökset liioiteltuina ja perusteettomina. Sykesin tutkimuksessa nousee vahvasti esiin se, että sijoitettujen lasten vanhemmat ovat kyllä nähneet ”huonoja” vanhempia lähipiirissään - tai he ovat vähintään kuulleet sellaisista median kautta, mutta he eivät pysty nähdä itseään samankaltaisissa haastavissa tilanteissa. *Andrea*-äiti kuvaa asetelmaa näin:

”Siellä on ystäväni Barbara, joka lähettää tyttärensä jatkuvasti muiden luo. Hän käy mieluummin baarissa – Barbara juhlii koko ajan. Hän lähettää tyttärensä siskoni kotiin. Barbara polttaa ruohoa kodissaan – vaikka tytär on siellä. Ja minä ihmettelen, kuinka sellaiset ihmiset saavat pitää lapsensa?” *Andrea* (Sykes 2011, 451–455.)

Sykesin (2011, 451–455) tekemissä haastatteluissa näkyy asetelma, jossa äidit kokevat olleensa väärässä paikassa väärään aikaan. He kokevat ikään kuin olevansa lastensuojelujärjestelmän uhreja. Tutkimuksen loppupäätelmissä pohditaan, että on mahdollista, että äidit etäännyttävät itseään stigmatisoivasta lastensuojelusta. Sykesin mukaan äidit voivat näin ylläpitää haluamaansa identiteettiä äitinä, mutta toisaalta se asettaa myös haasteita lastensuojeluun sitoutumisessa. Uhriutumisen, osana lastensuojelun asiakkuusprosessia, ottivat

esiin myös Schofield ym. (2011, 82–85), Memarnia ym. (2015, 306–307) sekä Otterlei ja Engebretsen (2021, 8–10). Tutkimuksista voidaan huomata, että vanhempien on haastava hyväksyä itsestään käytettävän kieltä, jossa kerrotaan vanhemman ”kaltoinkohtelusta” tai ”pahoinpitelystä”. Vanhemmille on ominaista kuvailla itseään enemmän uhrina – esimerkiksi riippuvuuden tai perheväkivallan uhrina. Schofieldin ja kollegoiden (2011, 82–85) tutkimuksen haastatteluista voidaan nostaa esiin äidin kokemus: ”Lapsiani ei olisi tarvinnut viedä minulta pois. Niin paljon kuin olen (huumeiden) käyttäjä ja okei, heillä saattaa olla joitain asioita, joista he jäivät paitsi, rakastettuja he olivat varmasti.”

Schofieldin ym. (2011, 82–85) mukaan vanhemmilla on hyvin ristiriitaisia näkemyksiä itsestään ja toiminnastaan. Eräs äiti kuvailee hyväksyvänsä tyttärensä sijoituksen, joka oli tehtävä hänen rankan juomisensa takia. Äiti kuitenkin ilmentää vihaa sosiaalityöntekijöitä kohtaan, jotka ovat ”vieneet” hänen lapsensa. Ristiriitaiset tunteet ovat tavallisia silloin, kun ihmiset ovat monimutkaisissa ja stigmatisoivissa tilanteissa ja heidän identiteettinsä ovat uhattuina. Tällaisten tilanteiden luoma dissonanssi on merkittävä stressin lähde vanhemmalle. Dissonanssilla tarkoitetaan tässä asenteiden ja käyttäytymisen välistä suhdetta. Vanhemmille on ominaista yrittää ylläpitää itselleen sellaista narratiivia, joka vahvistaa asioita hyvän vanhemmuuden ympärillä. Vanhemmat voivat todeta esimerkiksi olevansa hyviä vanhempia, koska he itse vanhempina eivät ole aiheuttaneet lapsensa sijoittamista. Vanhempi voi nähdä, että esimerkiksi puoliso tai sosiaalityöntekijä on syyllinen. Tällaiset toimintatavat ovat vanhemmille selviytymisstrategioita jaksaa eteenpäin elämässä, ja sosiaalityöntekijöiden on osattava tunnistaa näitä voidakseen tukea vanhempaa. (Mt.)

Memarnia ym. (2015, 306–307) huomauttavat, ettei vanhempien ole helppo nähdä itsessään virheitä. Ajoittain virheiden näkeminen itsessä ja muissa on mahdollista, mutta ihmisille on luonteenomaista karttaa tällaisia voimakkaita tunteita. Stigman ja häpeän tunteet ovat niin musertavia, että vanhempi voi käsitellä niitä vain lyhyitä aikoja kerrallaan. Vaikeista tilanteista pois pääseminen tarjoaa vanhemmalle tavan hallita tilannetta. Tukipalvelujen puute voi johtaa vanhemmille tarpeen jopa pakoilla tilannettaan. Otterlein ja Engebretsenin (2021, 8–10) tutkimuksessa nousee esiin samankaltaisia havaintoja. Haastateltu äiti Karen kertoo tilanteestaan, jossa hän koki saaneensa kaikki syyt niskoilleen, vaikka oli joutunut kokemaan miehensä pettämisen ja omien vanhempiansa eron. Itsensä uhrina näkeminen ei ole tutkimuksen mukaan tavatonta.

6 Stigman ja häpeän muodostumisen taustalla vaikuttavat tekijät

Stigman ja häpeän muodostumiseen sijoitettujen lasten vanhemmissa näyttää aineistoni perusteella vaikuttavan monenlaiset eri tekijät. Olen jakanut stigmaa ja häpeää voimistavat tekijät kolmeen teemakokonaisuuteen. Teemat ovat *oletukset ja vaatimukset vanhemmuudesta*, *vastakkainasettelu ja valtasuhteet* sekä *kategorisointi ja leimaantuminen*. Olen havainnollistanut tätä kuviomuotoisesti (Kuvio 3.). Luvun lopussa on aineistosta nousevia stigmaa ja häpeää vähentäviä tekijöitä. Vertaistuen merkityksellisyys nousee näistä isoimpana tekijänä. Seuraavassa avaan tuloksiani tarkemmin.

Kuvio 3. Stigmaa ja häpeää voimistavat tekijät.

Oletukset ja vaatimukset vanhemmuudesta. Kuten jo aiemmin mainittiin vanhemmat kokevat vanhemmuuden roolin ja identiteetin uudelleen muotoutumista lapsen sijoituksen seurauksena (Otterlei & Engebretsen 2021, 11–13; Boddy & Wheeler 2020, 106–111; Broadhurst & Mason 2020, 22–24; Quick & Scott 2019, 492–495; Kenny & Barrington 2018, 212–213; Kenny ym. 2015, 1161–1162; Memarnia ym. 2015, 307–308; Höjer 2011, 118–121;

Schofield ym. 2011, 82–85; Sykes 2011, 451–455; Wells 2011, 443–444; Höjer 2009, 166–167). Höjer (2009, 164, 166–167) näkee, että stigmaa ja häpeää syntyy erityisesti silloin, kun äidit eivät tavoita oletettua hyvän äitiyden määritelmää. Höjerin (2009, 164) tutkimuksessa mukana ollut *Gunilla*-äiti kertoo kokemuksestaan näin: ”Olen aina tuntenut alemmuutta. Tämä on totta kai siksi, että tunnen syyllisyyttä ja häpeää, koska en ole pystynyt olemaan hyvä äiti.”

Otterlein ja Engebretsenin (2021, 8–10) mukaan stigmaa lisää myös vanhempien kokemus epäonnistumisesta. Honey ym. (2021, 168), Otterlei ja Engebretsen (2021, 8–10) sekä Ivec kumppaneineen (2012, 90–91) muistuttavat, miten kivuliasta ja stigmatisoivaa on tulla tuomituksi kelpaamattomaksi vanhemmaksi. Tunne siitä, että on riittämätön ja huono vanhempi näyttää olevan merkittävä stigmaa ja häpeää lisäävä tekijä (Memarnia ym. 2015, 311–312; Höjer 2011, 118–121; Höjer 2009, 164). Tunteisiin ja kiintymykseen kohdentunut Quickin ja Scottin (2019, 492–495) tutkimus käyttää termiä identiteettihyökkäys. Tällä he tarkoittavat vanhemman stigmatisoivaa kokemusta, jossa punnitaan hänen roolinsa vanhempana. Identiteettihyökkäys luo vanhemmassa epävarmuutta ja vaikuttaa myös muun muassa alentavasti vanhemman arvokkuuden tunteen kokemiseen.

Otterlein ja Engebretsenin (2021, 8–10) tutkimuksessa haastateltu *Ruth*-äiti myöntää, että hänen ajatustapansa menneisyydessä ovat pitäneet sisällään suojaavia strategioita stigman vähentämiseksi. Ruth myös kuvailee, miten vanhempi voi erottaa itsensä puheessaan menneisyyden häpeällisestä minästä puhumalla aiemmasta minästä. On nähtävissä ilmiö *minä ennen* ja *minä nyt*. Vanhemmat toivovat saavuttavansa paremman version itsestään ajan myötä, kerrotaan myös Memarnian ym. (2015, 307–308) tutkimuksessa. Hävettävä menneisyyden identiteetti halutaan luoda paremmaksi, mutta identiteetin muuttuminen ja uuden narratiivin luominen eivät kuitenkaan tapahdu hetkessä. Lapsen sijoittaminen on ollut shokki ja vastoin heidän omia toiveitansa ja odotuksiansa vanhemmuudesta. Uuden identiteetin rakentuminen tapahtuukin pienissä osissa.

Kenny ja Barrington (2018, 213–214) huomauttavat, että tuen puuttumisella on erottamaton yhteys vanhempien kokemaan stigmaan. Tutkimukset osoittavat, että vanhemmille ei tarjottu tukea lainkaan tai sitä ei tarjottu ainakaan riittävästi (Honey ym. 2021, 170–171; Kenny & Barrington 2018, 211; Memarnia ym. 2015, 306–307; Kapp & Propp 2002, 242–244). Vanhemmat kokevat myös, että heidän riittämätön kykynsä hoitaa ja ottaa vastuuta lapsis-

taan, lisää vanhempien syyllistämistä. Vanhemmat kokevat jopa, että sosiaalityöntekijät rankaisevat heitä. Tämä aiheuttaa vanhemmille kokemuksen siitä, etteivät he ole oikeutettuja palveluihin ja sosiaalityöntekijän tukeen. (Höjer 2011, 118–121.) Otterlein ja Engebretsenin (2021, 8–10) tutkimuksen haastatteluista nousee esiin vanhempien syyllistäminen asioista, joihin vanhemmat eivät voi vaikuttaa. *Melinda*-äiti kuvailee tilannettaan:

”Sillä oli paljon tekemistä minun oman lapsuuteni kanssa. En voi tehdä sille asi-
alle paljon. Mutta tunnen myös, että [lastensuojelu] on osittain syyllinen, ja myös
se, että lapsuuteni oli sellainen kuin se oli, joten tunsin itseni erittäin tuomi-
tuksi... asioista, joista en ollut vastuussa ja joille en olisi voinut tehdä mitään.”
Melinda (Otterlei & Engebretsen 2021, 8–10.)

Tutkimuksista nousevat esiin liialliset odotukset ja oletukset vanhempien jaksamisesta. Höjer (2011, 116–117) kuvailee vanhempien kokemuksia ammattilaisten liiallisista odotuksista. Lastensuojelussa oletetaan vanhempien jaksavan ja pärjäävän lastensa kanssa, vaikka vanhemmat kertovat muuta. Vanhemmat joutuvat ikään kuin anomaan apua käyttäen anomiseen viimeisiä voimiaan. Vanhemmat kokevat tällaisen nöyryyttävänä ja alentavana. Kuten *Vanja*-äiti kuvailee: ”Siihen meni niin kauan aikaa ennen kuin lapset sijoitettiin. Ja minun kuntoni huononi taistelllessani ja yrittäessäni saada sosiaalityöntekijät ymmärtämään, etten jaksa enää. Miksi he eivät kuulleet minua?”. Ivecin ym. (2012, 88–89) tutkimuksesta löytyy samankaltaisuutta. Tutkimuksessa mukana olevat vanhemmat kertovat, ettei lastensuojelu usko ja luota heidän sanomaansa. Tämä tuottaa voimakasta stigman ja häpeän tunnetta vanhemmille.

Vastakkainasettelu ja valtasuhteet. Vastakkainasettelujen ja valtasuhteiden voidaan nähdä olevan yksi merkittävä stigmaa ja häpeää lisäävä ilmiö. Kenny ja Barrington (2018, 213–214) toteavat lastensuojelun tuottavan tietyillä toimintatavoillaan stigmaa. Lastensuojelun suorittama vanhempien ”valvonta” lisää vanhempien kokemusta nöyryyttämisestä ja stig-
masta. Valvonta lisää palveluihin sitoutumattomuutta ja institutionaalista etäisyyden otta-
mista, vaikka toisaalta vanhemmilla usein on kipeä avun tarve. Kennyn ja Barringtonin haas-
tattelema äiti *Kayla* kertoo saaneensa listan ohjelmista, joihin hänen tulee osallistua voidak-
seen saada lapsensa takaisin. *Kaylan* pyrkimyksenä oli kuitenkin löytää ohjelmia, jotka olivat
lastensuojelun ja valvonnan ulkopuolelta. Hänen oma työntekijänsä ei pitänyt tästä, mutta
Kaylalle oli tärkeää välttää valtion liiallinen puuttuminen hänen perhe-elämäänsä. Kenny ym.
(2015, 1161–1162) kuvaavatkin, että lapsen menettämisestä nouseva stigma luo tunnetta

myös vallan menettämisestä. Äitiyden identiteetin muuttumista lapsen sijaishuoltoon lähtemisen ja takaisin saamisen jälkeen tutkineen Wellsin (2011, 443–444) haastattelussa esiintynyt äiti kertoo olleensa jo vuoden raittiina. Tämä ei kuitenkaan riitä lastensuojelulle, vaan äidiltä vaaditaan lisäksi osallistumista vanhemmuusohjelmaan. Äiti kokee tämän nöyryyttävänä ja toivoo, että saisi toteuttaa itseään omilla ehdoillaan. Ivecin ym. (2012, 90–91) tekemissä haastatteluissa nousee esiin vanhempien yritys saavuttaa lastensuojelun asettamat tavoitteet. Vanhemmille jää kuitenkin tunne, ettei mikään riitä:

”Olen tehnyt virheitä, mutta älkää rangaisko minua niistä koko loppuelämää... Minulle sanottiin ”jos hommaat työn, käyt vanhemmuuskurssin, pysyt erossa exästä”... Onko mikään auttanut? Ei. Niin monta kurssia olen tehnyt.” (Ivec ym. 2012, 90–91.)

Ivec kumppaneineen (2012, 90–91) pohtivat, ovatko lastensuojelu ja valtio etäänntyneet niin kauas (alkuperäiskansojen) vanhemmista, etteivät he löydä yhteistä kunnioittavaa vuorovai-
kutussuhdetta toisiinsa. Myös Shanksin ja Weitzin (2020, 355–356) tutkimuksessa on huomattavissa voimakasta vastakkainasettelua lastensuojelun ja vanhempien välillä. Eräs vanhempi kuvaa: ”...meidän tapauksessamme tuntui, että se oli vähän niin kuin lastensuojelu vastaan me.” Otterlein ja Engebretsenin (2021, 8–10) tutkimuksessa tehtiin myös hyvin samankaltainen havainto. Simon-isä kuvailee tilannetta näin: ”..Tässä on ollut sota meidän välillä, jonka me olemme tuomittuja häviämään...”. Me (vanhemmat) – he (lastensuojelun työntekijät) – asetelma näkyy voimakkaana stigmaa luovana tekijänä. Myös Kapp ja Propp (2002, 236–237) nostavat esiin haastattelulainauksia, joissa stigmatisoiva valta-asetelma näkyy selvästi: ”He saavat sinut tuntemaan olosi roskaväeksi ja he ovat suuria asiantuntijoita.”. Höjer (2009, 166–167) kehottaa huomaamaan myös sen, että biologiset vanhemmat vertailevat itseään usein sijaisvanhempiin, jolloin stigmatisoiva asetelma rakentuu ”epäpätevän” biologisen vanhemman ja ”pätevän” sijaisvanhemman välille. Toisaalta Quick ja Scott (2019, 498–500) muistuttavat yhteistyön tärkeydestä vanhempien kanssa. Tarkoitus ei ole olla vastakkaisilla puolilla. Kuitenkin Schofieldin ym. (2011, 89–90) tutkimuksessa vanhemmat kuvaavat sosiaalityöntekijöitä auktoriteeteiksi, liian etäisiksi ja sellaisiksi, jotka puhuvat kuin oppikirjasta.

Vanhemmat kokevat, että he ovat erilaisia, ja etteivät he ole yhtä arvokkaita kuin muut yhteiskunnan jäsenet. Tätä mielikuvaa voimistavat työntekijöiden käyttämät sanavalinnat, joissa kuvataan vanhempia esimerkiksi ”kylminä” tai ”eivät yritä mitään muutosta” -tyyppi-

sinä ihmisinä. (Schofield ym. 2011, 82–85.) Työntekijöiden olemus saa toisinaan vanhemmat tuntemaan itsensä palvelujärjestelmää hyödyntäviksi ja imeviksi (Kapp & Propp 2002, 236–237). Vanhemmat näkevät, että lastensuojelun työntekijöillä on asenteena ”kerran huono vanhempi, aina huono vanhempi” (Ivec ym. 2012, 90–91). Myös Kappin ja Proppin (2002, 236–237) sekä Ivecin ja kollegoiden (2012, 90–91) tutkimuksista nousee esiin vanhempien tunne siitä, ettei lastensuojelu kunnioita heitä. Vaikka vanhemmat yrittävät kovasti, heidät leimataan kerta toisensa jälkeen huonoiksi vanhemmiksi.

Haastateltu *Alicia*-äiti kuvaa omaa stigmatisoivaa kokemustaan näin: ”Mutta minä voin tavallaan tietää, haluaako ihminen tutustua minuun vai ovatko he lukeneet minusta, molemmat: he katsovat minuun täysin eri tavoin, kun alan puhua ja olen ihan *Te siis tuomitsette minut lukemanne perusteella ja ette ole tutustuneet minuun.*” (Boddy & Wheeler 2020, 106–111.) Otterlein ja Engebretsenin (2021, 8–10) tutkimuksesta nousee esiin vanhempien kokemukset työntekijän nöyryyttävästä käyttäytymisestä heitä kohtaan. Vanhemmilla on kokemuksia siitä, että heitä ei kohdeltu inhimillisesti ja heidän tunteensa sivuutettiin. Schofieldin ym. (2011, 89–90) tutkimus paljastaa vanhempien kokemuksen siitä, etteivät sosiaalityöntekijät ymmärrä heitä. Myös Boddy ja Wheeler (2020, 111–114) tekevät huomion, jonka mukaan työntekijöiden asenteet voivat olla stigmaa voimistavia. Erityisesti stigman kokemusta nostattaa se, että ammattilaiset sivuuttavat vanhempien rakkauden ja heidän huolensa lastaan kohtaan.

Kategorisointi ja leimaantuminen. Kenny ja Barrington (2018, 212–213) kirjoittavat vanhempien kokemuksesta, jossa työntekijät arvioivat vanhempia negatiivisesti ja näkevät heidät puutteellisina ja haitallisina yksilöinä. Työntekijät kategorisoivat vanhempia esimerkiksi addikteiksi. Tällainen leimautuminen estää näkemästä vanhempia kokonaisvaltaisesti. *Melanie*-äiti kuvailee asiaa näin: ”Minusta tuntui, että he (lastensuojelu) näkivät minut vain addiktina ja siten, etten voisi olla äiti lapselleni... Ja aina, kun he tulivat paikalle, stigma näytti kehittyvän joksikin, joka oli aina kehystämässä keskustelua.” Höjerin (2011, 118–121) mukaan lapsiaan kaltoinkohdelleet vanhemmat kokevat usein stigmaa ja häpeää. Lapsen kaltoinkohtelu vaikuttaa myös työntekijän asenteisiin. Työntekijä saattaa ajatella vanhempien aiempien väärin prioriteettien ja epäonnistuneen vanhemmuustehtävän takia, etteivät vanhemmat ansaitse huomiota ja tukea. Tällainen ajattelu sosiaalityöntekijällä saattaa olla tietoista tai tiedostamatonta. Sykesin (2011, 451–455) tutkimuksessa nostettiin esiin leimautuminen ”laiminlyöväksi vanhemmaksi”. Vanhemman näkeminen vain tämän leiman ja yhden ongelman kautta, aiheuttaa haasteita muun muassa asiakkaan sitoutumisessa. Myös Quick

ja Scott (2019, 492–495, 498–500) nostavat esiin stigmaa tuottavat syytökset, joissa asiakas nimetään esimerkiksi alkoholistiksi tai lapsen kaltoinkohtelijaksi. Tällaiset leimaavat nimeämiset pitävät sisällään stereotyyppisiä ajatuksia. Ivecin ym. (2012, 89–90) mukaan leimaavana tekijänä voi olla myös vanhempien nuori ikä. Tutkimuksesta käy ilmi, etteivät vanhemmat halua tulla tuomituiksi, vain jonkin tietyn ominaisuuden tai asiantilan kautta.

Broadhurst ja Mason (2020, 28–30) nostavat esiin äitien kokemuksen, jonka mukaan vanhemmat on tuomittu riittämättömiksi ja vaaraa aiheuttaviksi. Äidit mielsivät, että tällaisen leiman saaminen tarkoittaa ikuista merkintää palveluissa ja tuomioistuimissa. Virallisia asiakirjoja säilytetään pitkään ja käytännössä niihin usein viitataan uusien lasten lastensuojeluasioiden asiakirjoissa. Broadhurst ja Mason (2020, 28–30) käyttävät tilanteesta sanaa oikeudellinen stigmatisointi (*legal stigmatisation*). Vaikka viranomaiset ja tuomioistuimet ovat velvollisia arvioimaan äitejä nykyhetken eikä pelkästään menneisyyden perusteella, naiset kokevat menneisyyden hallitsevan heidän elämäänsä. Tutkimuksen mukaan menneisyyden vaikutukset heijastuvat tämänhetkisissä ja tulevissa lastensuojeluprosesseissa. *Lori* kertoo, että hänen on vaikea muodostaa suhdetta uuteen vauvaansa, sillä lastensuojelu nostaa esiin hänen ensimmäisen lapsensa sijoituksen. *Lori* tietää, ettei hän voi korjata mennyttä tilannetta esikoisensa kanssa, joten asian esiin nostaminen ja vertaaminen nyt hoidettavaan vauvaan tuntuu pahalta. Eräs toinen haastateltu äiti huomauttaa, että hänen menneisyytensä – itsekkin lapsena sijoituksessa olleena – aiheuttaa yhä haasteita hänelle. Äiti kokee, että hänen identiteettinsä on stigmatisoitu.

Sykesin (2011, 451–455) tutkimuksessa selviää, että äidit kokevat leimautuvansa palveluissa. Äidit pyrkivät vastustamaan stigmaa mahdollisimman pitkälle, ja etäännyttävät näin itsensä lastensuojelun prosesseista. Näennäisesti he osallistuvat toimintaan, usein lastensuojelun velvoittamina, jotta voisivat saada lapsensa takaisin. Sykes korostaa institutionaalisen muutoksen olevan tarpeen. Muutoksessa tulee huomioida, ettei se lähde vaatimuksesta, jossa vanhempien täytyy myöntää syyllisyys tai asettua heille asetettuun leimaan. Broadhurst ja Mason (2020, 28–31) kehottavat kiinnittämään huomiota stigman moniulotteiseen luonteeseen. Institutionaaliset käytännöt saattavat stigmatisoida vanhempia yhä kauemmas avun ja tuen piiristä. Battle ym. (2014, 333–337), Schofield ym. (2011, 82–85) ja Höjer (2009, 166–167) muistuttavatkin, että sosiaalityöntekijöiden on osattava tunnistaa stigmaa voidakseen tukea vanhempia.

Boddy ja Wheeler (2020, 106–111) nostavat esiin erään stigmaa tuottavan esimerkin: eräs adoptiotiimi käytti biologisista äideistä nimitystä Tummy Mummy. Äideistä tällainen viittaus ”masuäiteihin” tuntui pahalta. He toivoivat, että heistä puhuttaisiin äiteinä heidän omille lapsilleen. Äidit eivät halunneet äitiytensä identiteetin rakentumista näin. Morgan ym. (2019, 148–150), joka on tutkinut biologisten äitien kokemuksia ohjauksesta ja neuvonnasta lapsen sijoittamisen jälkeen, kuvailee lastensuojelun toimien voimistavan äitien elämässä hallitsevia epäsuotuisia tarinoita. Tarinoissa sijoitettujen lasten äidit nähdään negatiivisesti värittyneinä, epäonnistuneina ja voimattomina. Morgan ym. rohkaisevat kyseenalaistamaan äitiyden ja perheen rooleihin liitettyjä yhteiskunnallisia muotteja ja antamaan biologisille äideille tilaisuus ottaa rooli lastensa elämässä. Ivec ym. (2012, 96–99) painottavat tutkimuksessaan samaa asiaa. Vanhempien nykyinen, edelleen tärkeä, rooli sijoitettujen lastensa elämässä tulee osata ottaa huomioon.

Useat tutkimukset nostavat esiin äitiyttä kohtaan asetetut yhteiskunnalliset odotukset, jotka eivät vastaa heidän elämäntilannettaan (Otterlei & Engebretsen 2021, 11–13; Boddy & Wheeler 2020, 106–111; Morgan ym. 2019, 148–150; Wells 2011, 443–444). Otterleinin ja Engebretsenin (2021, 11–13) tutkimus ottaa kantaa myös miesten ja naisten välisiin eroihin stigmassa. Vaikka isät kokevat häpeää, äideillä kokonaisvaltainen stigman tunne on voimakkaampaa. Tutkimukseen osallistuneen haastateltavan mukaan yhteiskunnassa on vahvoja käsityksiä äideistä, ja tällaisia samankaltaisia käsityksiä ei ole isistä. Yhteiskunta näkee normaalina, että lapsi on isällään vain viikonloppuisin. Äideille tätä ei kuitenkaan pidetä normaalina, vaan pikemmin häpeällisenä. (Mt.; vrt. myös Wells 2011, 443–444.) Kennyn ym. (2015, 1161–1162) tutkimus nostaa esiin yhteiskunnallisen epäkohdan, jonka mukaan palvelut on toteutettu niin, että sijoitettujen lasten vanhempien itsesyytökset ja syyllisyys ovat ikään kuin normaaleja tunteita. Kennyn ym. (2015, 1161–1162) ja myös dialogiseen ja osallistavaan lastensuojelun kehittämiseen keskittyneen Slettebon (2013, 590–592) tutkimuksen haastatteluissa korostettiin, että individualistisessa yhteiskunnassa vanhemmalle voi jäädä tunne siitä, että hän on täysin yksin ja ainoa ongelmansa kanssa.

Vertaisuus ja muut stigmaa vähentävät tekijät. Vertaistuki koetaan stigmaa vähentäväksi (Otterlei & Engebretsen 2021, 11–13; Boddy & Wheeler 2020, 111–114; Broadhurst & Mason 2020, 28–29; Shanks & Weitz 2020, 356–358; Kenny & Barrington 2018, 213; Kenny ym. 2015, 1161–1162; Battle ym. 2014, 333–337; Slettebo 2013, 590–592). Shanksin ja Weitzin (2020, 356–358) tutkimuksessa tutkittavana muotona on sijoitettujen lasten van-

hempien ryhmätoiminta. Ryhmätoiminta koetaan hyväksi ja toimivaksi. Vanhemmat kokevat, että he voivat saada vertaisryhmältä emotionaalista ja sosiaalista tukea. Vanhemmat kertovat voivansa puhua kokemastaan stigmasta avoimesti turvallisessa ympäristössä. Lapsen sijoituksen kokeneet vanhemmat ymmärtävät toisiaan ja välttyvät ulkopuolisten hämmästelyiltä. Vanhemmat pystyvät kokemaan ryhmässä normaaliutta. Vanhemmat pystyvät puhumaan lapsistaan ryhmässä, mikä ei ole ollut stigman vuoksi mahdollista muualla. Myös Boddyn ja Wheelerin (2020, 111–114) tutkimus osoittaa osallistujien kokemuksia stigman vähentymisestä sijoitettujen lasten vanhemmille tarkoitettussa Pause-tukiryhmätoiminnassa. Tukiryhmässä korostettiin naisten äitiyden tunnustamista, heidän oikeuttaan tukeen, solidaarisuuteen, kunnioitukseen ja hauskanpitoon. Myös Morganin ym. (2019, 141–144) tutkimuksessa tehdään havainto lastensuojelupalveluiden ulkopuolisen järjestäjän toiminnan toimivuudesta. Vanhemmat kokevat usein muualla stigmaa, mutta ollessaan ohjaajansa kanssa, he kokevat hyvällä tavoin erityisyyttä, tuomitsemattomuutta ja hyväksyntää. Slettebon (2013, 587, 590–592) tutkimus osoittaa myös, että toisten samassa tilanteessa olevien vanhempien tapaaminen auttaa vanhempia jaksamaan omassa elämässään eteenpäin. Vertaistuki auttaa vanhempia kollektiivisesti rakentamaan vanhemmuuden identiteettiä. Vertaistapaamiset auttavat vanhempaa myös näkemään, ettei heidän tilanteensa ole pelkäämään omien virheiden lopputulos. Vanhemmat ymmärsivät sen, että yhteiskunnallisten ja julkisten palveluiden rooli on mukana vaikuttamassa tilanteessa.

Otterlei ja Engebretsen (2021, 11–13) korostavat vertaistuen merkitystä stigmaa ja häpeää vähentävänä tekijänä. Eräs vanhempi kuvailee muille samassa tilanteessa oleville vanhemmille puhumisen uskomattoman helpottavaksi. Vanhemmat tietävät, että toiset jakavat saman kivun, häpeän ja surun. Shanksin ja Weitzin (2020, 355–356) tutkimuksessa vanhemmat ymmärsivät ammattilaisten avulla, että surua saa olla. Tällä on vanhemman stigmaa vähentävä vaikutus. Kennyn ym. (2015, 1161–1162) ja Slettebon (2013, 590–592) tutkimuksissa vertaisuuden kokemukset näyttivät vähentävän tunnetta siitä, että vanhemmat olisivat yksin. Myös Kennyn ja Barringtonin (2018, 213) tutkimuksissa vertaistuen ja ryhmätoiminnan merkitys nähtiin positiivisena asiana. Vertaisten kanssa puhuminen vähentää vanhempien sisällä vellovaa stigmaa. Heather-äiti kuvailee: ”Se poistaa osan paineesta, jonka mukaan minun täytyy olla kauhea ihminen”. Battle ym. (2014, 333–337) kannustavat järjestämään vertaistukitoimintaa mahdollisimman neutraaleista lähtökohdista, jotta voidaan säävuttaa tuomitsematon, stigmaa aiheuttamaton ilmapiiri.

Shanksin ja Weitzin (2020, 355–356) tutkimuksessa kartoitetaan ryhmätoiminnan lisäksi yksilöllisesti annetun tuen merkitystä vanhemmille. Vanhemmat kokevat yksilöllisen avun hyvänä ja se auttaa vahvistamaan vanhempien osallisuuden tunnetta. Yksilöllinen apu vaikuttaa myös positiivisesti vuorovaikutussuhteeseen lastensuojelun kanssa ja auttaa omien tunteiden käsittelyssä. Yksilöllisen avun työntekijöiden huomattiin vähentävän asiakkaan stigman tunteita. Emotionaalisen tuen avulla asiakkaat uskaltavat puhua asioista, joista eivät ennen kyenneet keskustelemaan stigman vuoksi. Boddy ja Wheeler (2020, 111–114) muistuttavat, että vanhemmuustyöskentely voi voimaannuttaa vanhempaa niin, että hän ymmärtää olevansa oikeutettu tukeen. Vanhempaa on autettava pääsemään sisäisestä stigmasaan, jonka jälkeen vanhemman on helpompi vastaanottaa apua. Morganin ja kumppaneiden (2019, 148–149) mukaan stigmaa poistaa juuri se, ettei vanhempaa nähdä poikkeavana, vaan heidät otetaan huomioon positiivisessa valossa. Otterlei ja Engebretsen (2021, 11–13) pitävät hyvänä, että negatiivisia vanhemmuuden rooleja ja identiteettejä voidaan kyseenalaistaa muuttamalla vanhemman tarinankerrontaa positiivisempaan suuntaan. Boddy ja Wheeler (2020, 106–111) kannustavat huomaamaan ongelmakeskeisen ja stigmatisoituneen äitiyden käsitteen sijasta myös kokonaisvaltaisen vanhemmuuden ja rakentamaan narratiiveja tämän pohjalta.

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Efron ja Ravid (2019, 207–208) korostavat kirjallisuuskatsausten johtopäätösten tärkeyttä. Tutkielmaan valitut tutkimukset, niiden teoriat ja tulokset ovat lisänneet omaa ymmärrystäni aiheen ympäriltä. Pyrin tuomaan esille tutkimusten tiedot ja näkemykset stigmasta ja häpeästä. Pyrin myös tekemään näkyväksi, kuinka oma ajatukseni on syventynyt ja kehittynyt kirjoittamisprosessin aikana. Toivon, että tutkielmasta on hyötyä ammattilaisille, jotka työskentelevät sijoitettujen lasten vanhempien kanssa. Tutkielman tietoa on mahdollista hyödyntää myös yleisesti vanhempien kanssa työskenneltäessä niin lapsiperhepalveluissa kuin lastensuojelussa. Tutkielma antaa näkökulmia asiakkaan kohtaamiseen ja yhteistyön rakentamiseen.

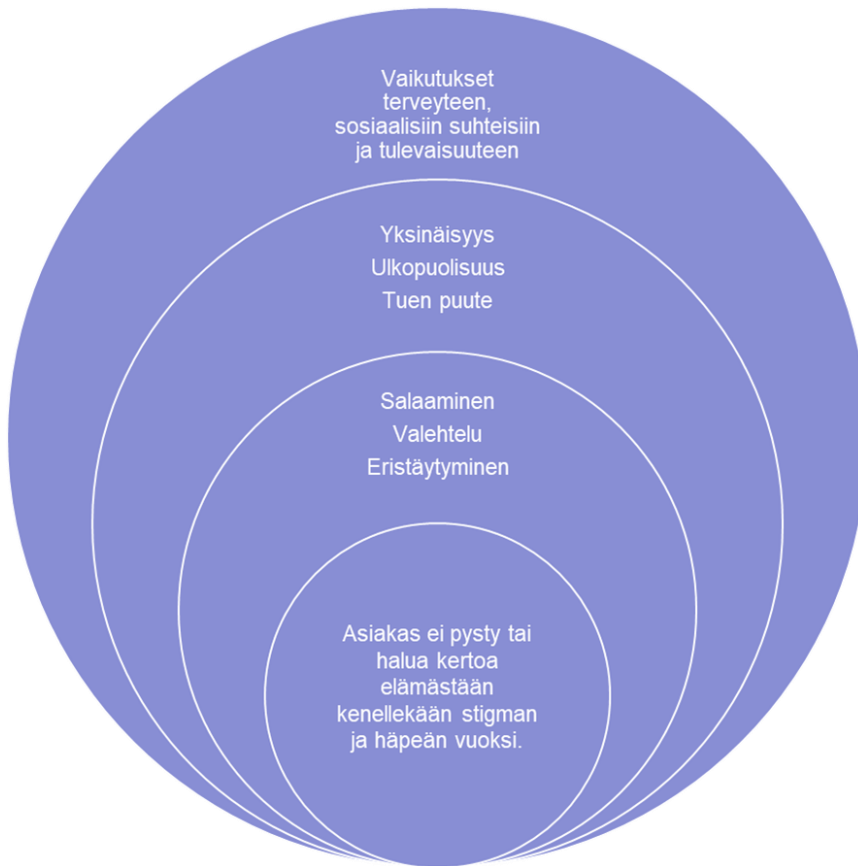
Vanhemman identiteetti kokee valtavan muutoksen, kun oma lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle (esim. Memarnia ym. 2015, 307–308). Quick ja Scott (2019, 492–495) kuvaavat muutosta identiteettihyökkäykseksi. Sosiaalialan ammattilaisten tulee olla tietoisia siitä, miten vastata tällaiseen *identiteettikriisiin*. Vanhemman käytös konfliktisessa lastensuojelun tilanteessa voi olla kovinkin ristiriitaista. On mahdollista, että yhtenä päivänä vanhempi on alistunut tilanteeseensa, kokee syyllisyyttä ja pohtii, onko hänellä oikeutta tunteisiinsa. Toisena päivänä käytös voi kuitenkin näyttää ulkopuolisesta aggressiiviselta puolustautumiselta. Toisen ihmisen stigman ja häpeän havaitseminen eivät aina ole helppoja tehtäviä. Stigmaan ja häpeään puuttuminen ei sekään ole aivan yksiselitteistä. Asiakkaan viha ja uhriutumisen saattavat olla stigmasta ja häpeästä selviytymisen keinoja. Toisaalta viha voi olla peräisin myös muista syistä. Ajattelen, että stigman ja häpeän huomaaminen vaatii teoriaosaamista häpeästä ja stigmasta, asiakkaan kokonaisvaltaisuuden ymmärtämistä, yhteiskuntarakenteiden epäkohtien havaitsemista ja halua kohdata asiakas hyvin. Päädyin pohdinnassani havainnoimaan kuviomuotoisesti omaa ymmärrystäni uudelleenrakentuvasta vanhemmuuden identiteetistä (Kuvio 4.). Näkemykseni nousevat tutkielman tuloksista ja muusta teoreettisesta kirjallisuudesta. Ajattelen, että sosiaalialan ammattilaisilla, heidän puheillaan ja kohtelullaan, on suuri merkitys sille, miten asiakas ajattelee lastensuojelun näkevän heidät. Vanhempi ei välttämättä kykene näkemään virheitään itsessään, ja rakentaa tästä syystä itselleen suojarakenteita turvaamaan itseään ulkoisilta viesteiltä. Myös ammattilaisten on tärkeä tiedostaa, ettei asiakas voi käsitellä pitkiä aikoja omia virheitään.

Kuvio 4. Jäsentynyt näkemykseni rakentuvasta identiteetistä sijoitetun lapsen vanhemmassa.

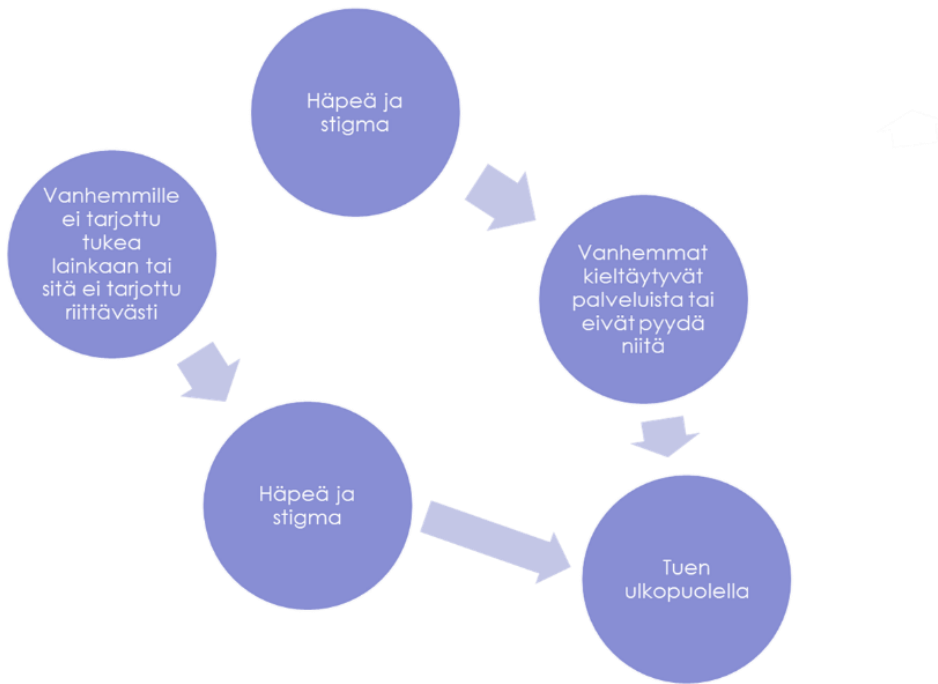
Useassa aineistoni tutkimuksessa esiintyy vanhempien epävarmuutta siitä, onko heillä oikeutta tiettyjen tunteiden kokemiseen, erityisesti suruun. Näiden tuntemusten taustalla lienevät yhteiskunnassa vallitsevat asenteet. Sijoitetun lapsen vanhempaan kohdistuu stereotyyppioita, joilla ei ole lainkaan kosketusta todellisen sijoittamistilanteen kanssa. Niin kuin asiakkaat lapsiperhepalveluissa ja lastensuojelussa, niin myös sijoituksen kokeneet vanhemmat ovat hyvin moninainen ryhmä ihmisiä. Silti yhteiskunnassamme osa ihmisistä ajattelee jo pelkän lastensuojeluasiakkuuden olevan häpeällistä, puhumattakaan lapsen sijoittamisesta. Asenteet yhteiskunnassa muuttuvat hitaasti. Moisio (2021) muistuttaakin häpeän olevan ajasta ja paikasta riippuvaista.

Voimakkaat stigman ja häpeän kokemukset ohjaavat vanhemman käyttäytymistä lähinnä epäsuotuisaan suuntaan. Koska nämä tunteet ovat äärettömän kivuliaita ja intensiivisiä, ihminen ei halua tuntea tai käsitellä niitä. Tämä johdattaa vanhempaa muun muassa salailuun, valehteluun ja eristäytymiseen. Kun pohditaan stigmaa ja häpeää nimenomaan lastensuojelun ja vanhemmuuden kontekstissa, salailulla, valehtelulla ja eristäytymisellä ei yleensä saavuteta tavoitteellisia tuloksia. Yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunteet ovat ihmisille huono vaihtoehto. Ihminen ei uskalla hakea tai vastaanottaa apua ja tukea. Stigmaa ja häpeää ei turhaan kutsuta ihmisen kivuliaimmaksi tunteeksi. Mitä pidemmälle stigman ja häpeän tunteiden annetaan valloittaa ihmisen mieltä, sitä laajempia ja kauaskantoisempia ongelmia syntyy. Välilliset seuraukset voivat näkyä jopa ihmisen psyykkisessä ja fyysisessä terveydentilassa. Ne vaikuttavat myös sosiaalisissa suhteissa ja tulevaisuuden suunnitelmassa. Alla olevassa kuviossa olen jäsentänyt stigman ja häpeän seurauksia sijoitetun lapsen vanhemmassa (Kuvio 5.).

Kuvio 5. Stigman ja häpeän seurauksia sijoitetun lapsen vanhemmassa.

Jotta vanhemmille voidaan saada tukea, on tiedostettava, että stigma ja häpeä aiheuttavat kieltäytymistä tarjotuista palveluista tai haluttomuutta pyytää tukea. Toisaalta jos vanhemmalle ei ole tarjottu apua uudenlaisen vanhemmuuden tukemiseen, saattaa tämä sysätä häntä voimakkaampiin stigman ja häpeän tuntemuksiin. Olen havainnollistanut asiaa alla olevassa kuviossa (Kuvio 6.). Tuen ulkopuolelle jääminen johtaa usein vanhempien sosiaalisten kontaktien katkeamiseen. Luonteeltaan sosiaalisille ihmisille tämä tarkoittaa erittäin kivuliaita tunteita ulkopuolisuudesta ja erillisyydestä. Jäsentäessäni tekstiä huomasin välillä haastavaksi erottaa, mikä on stigmaa ja häpeää aiheuttavaa, ja mikä puolestaan on stigman ja häpeästä johtuvia seurauksia. Huomasin, että osa asioista voivat olla sekä syitä että seurauksia.

Kuvio 6. Tuen puute voi olla sekä syy että seuraus häpeälle ja stigmalle.

Yksi tutkielmasta esiin nouseva epäkohta liittyy äitiyden odotuksiin. Kartoittaessani aineistoa pidin tärkeänä, että hakusanoina olivat joko *vanhemmat* tai *äiti ja isä*. Silti suurin osa tutkimuksista käsitteli asiaa äitien näkökulmasta. Tämä voi tarkoittaa montaakin asiaa. Ovatko äidit lähteneet mieluummin tutkimuksiin mukaan? Ovatko äidit yleensä lähivanhempia? Koskettavatko stigman ja häpeän tunteet erityisesti äitejä? Tutkimukset paljastivat sijoitettujen lasten äitien kokevan yhteiskunnan odotukset äitiyttä kohtaan vaativiksi ja hankalasti tavoitettaviksi. Äitien odotetaan olevan lähivanhempia, isiltä tällaista ei odoteta. On syytä pohtia, luovatko lastensuojelun työntekijät enemmän odotuksia äideille kuin itseille. Tulokset osoittavat tarvetta yhteiskunnallisille ja institutionaalisille muutoksille. Höjerin (2009, 166–167) mukaan stigmaa ja häpeää syntyy silloin, kun äidit eivät tavoita oletettua hyvän äitiyden määritelmää. Ajattelen, että hyvän äitiyden määritelmää voi olla melko hankala avata. Otterlei ja Engebretsen (2021, 11–13) kirjoittavat, että on olemassa monia tapoja olla hyvä vanhempi. On myös tarpeen pohtia, kuka määrittää, mikä on hyvää vanhemmuutta.

Sosiaalityön ammatillisuuden lähtökohtana on mielestäni ymmärrys ihmisen kokonaisvaltaisuudesta. Silti saamissani tuloksissa nousee esiin vanhempien vahva kokemus siitä, että heidät on kategorisoitu tietyn leiman (esimerkiksi addiktiksi) kautta. Myös vanhempien menneisyyden stigmatisoiva vaikutus koetaan merkittävänä lastensuojelua ohjaavana tekijänä. Lastensuojelulla on erityinen ja vaativa rooli vanhemmuuden arvioinnissa. Menneisyyttä ei

voi täysin irrottaa vanhemman nykyhetkestä, mutta se ei voi myöskään leimata asiakasta kerta toisensa jälkeen. Boddy ja Wheeler (2020, 106–114) ovat huomanneet ongelmallaisen vanhemmuuden tarkastelun esteeksi toimiville vuorovaikutussuhteille.

Stigmaa ja häpeää esiintyy lastensuojelussa maantieteellisestä sijainnista riippumatta (vrt. Schofield ym. 2011, 89–90). Aineistossani mukana olleet tutkimukset pitävät sisällään vanhempien kokemuksia seitsemästä eri maasta. Vaikka näiden maiden välillä on suuriakin eroja tavoissa toteuttaa lastensuojelua ja sen sijoituskäytäntöjä, häpeä ja stigma näyttäytyivät universaalina tunteena. Tämä tutkielma ei pysty ottamaan kantaa siihen, ovatko häpeän ja stigman tunteet merkittävämpiä, jos lapsen sijoitus on toteutettu käyttäen esimerkiksi adoptiota. Tällöin vanhempi luopuu tai joutuu luopumaan täysin lapsensa huoltajuudesta. Voin vain tutkielmani tulosten perusteella todeta häpeän ja stigman tunteita olevan vanhemmassa riippumatta sijoituksen tavasta. Toisaalta adoptoidun lapsen vanhemmat tietävät prosessin olevan elinikäinen. Tämä voi antaa tietynlaista rauhaa rakentaa uutta identiteettiä, sillä vanhemmilla on tiedossa, ettei lapsi tule enää kotiin. Sijoitettujen lasten vanhemmat voivat elää pitkäänkin toivoen ja uskoen perheen jälleenyhdistämiseen. Vanhempien toiveet ja suunnitelmat saattavat musertua moneen kertaan. Identiteetin rakentamisen kannalta voi olla hyvin haastavaa oppia elämään tässä hetkessä. (Vrt. Otterlein & Engebretsenin 2021, 8–10).

Lastensuojelussa lapsi on ansaitusti asioiden keskiössä. Lastensuojelun tavoitteena on nimittäin *turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun* (LsL 1 §). Ajattelen, että näiden tavoitteiden toteutuminen vaatii toimivaa vuorovaikutussuhdetta työntekijän ja vanhemman sekä lapsen ja vanhemman välillä. Käsittelemättömät stigman ja häpeän tunteet saattavat vaikuttaa merkittävästikin näihin prosesseihin. Vetäytyvä, eristäytynyt vanhempi ei myöskään pysty tarjoamaan lastensuojelulle ja sijaishuoltopaikalle sitä tietoutta, mitä vanhemmilla on omista lapsistaan (esim. Höjer 2009, 166–167). Näkemykseni mukaan vanhemmuutta tukeva asiakassuunnitelma voi olla otollinen alusta vanhemmuuden tukemisessa. Suunnitelma ohjaa sosiaalityöntekijää pysähtymään asiakasprosessissa vanhemman asioiden ja tuen tarpeiden äärelle. Asiakassuunnitelmaa toimii sekä vanhemman että ammattilaisen suunnitelmien ja tavoitteiden tukena. Tällä hetkellä vanhemman asiakassuunnitelma veloitetaan tekemään vain huostaanotettujen lasten vanhemmille. Pohdittavaksi jää, mikä asiakassuunnitelman arvo voisi olla muiden sijoitusmuotojen kohdalla.

Yhtenä tukimuotona voidaan tarjota vanhemmille vertaistukiryhmiä, joiden merkitys nousi tärkeänä stigmaa ja häpeää vähentävänä tekijänä. Se mainittiin kahdeksassa tutkimuksessa eli noin puolessa tämän tutkielman aineistossa mukana olevista tutkimuksista. Myös esimerkiksi Salveron ym. (2009, 267–283) ja Heinonen (2019, 6) painottavat vertaisuuden merkitystä. Käytännössä kunnilla ei ole velvollisuutta järjestää tällaista palvelua. Ymmärryksen mukaan kunnat myös toteuttavat hyvin vaihtelevasti vertaistukiryhmiä sijoitettujen lapsen vanhemmille. Tämä olisi myös jatkotutkimusaiheena hyvin mielenkiintoinen. Toinen mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisi sijoitettujen lasten vanhempien kokemukset stigmasta ja häpeästä Suomessa. Tässä tutkielmassa käytetyt tutkimukset olivat kaikki kansainvälisiä tutkimuksia ja suomalaista tieteellistä tutkimusta ei aiheesta juurikaan löydy.

Pitkänen (2011, 20–23) käyttää termiä vanhemmuustyö, jolla hän tarkoittaa käytännön sosiaalityötä vanhempien auttamiseksi osana sijoitusprosessia. Vanhemmuustyössä hän näkee lähtökohdaksi vanhemmuuden merkittävyyden tunnistamisen yhtenä osana lapsen sijoitusprosessia. Tämän tutkielman tulokset ovat vahvasti liitoksissa yhteistyöhön. Stigmaa ja häpeää tuottavat *oletukset ja vaatimukset vanhemmuudesta, vastakkainasettelu ja valtasuhteet sekä kategorisointi ja leimaantuminen*. Olen vakuuttunut, että nämä kaikki ilmenneet teemat ovat kohtaamisen ja yhteistyön vasta-aiheita. Havainnollistan asiaa alla olevassa kuviossa (Kuvio 7.). Lastensuojelulaissa (52 §) säädetään siitä, että lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee olla yhteistyössä sijaishuoltoon sijoitetun lapsen ja hänen vanhempansa kanssa. Tällä turvataan lapsen huollon jatkuvuus. Lastensuojelun käsikirja (THL, b) täydentää tätä tietoa: vanhemman ja sijoittajan välisellä yhteistyöllä voidaan turvata sijoituksen onnistumista ja lapsen tasapainoista kehitystä ja huollon jatkuvuutta. Voidaan siis ajatella mahdollisimman hyvän yhteistyön olevan lähtökohtaisesti myös lapsen edun mukaista toimintaa. Kuitenkin tutkielmani tulokset paljastavat vanhempien kokevan, ettei lastensuojelu usko ja luota heihin. Vanhempien saama kohtelu on ollut osittain tasoltaan heikkoa ja yhteistyö ei ole ollut onnistunutta. Valitettavasti tuloksista on ymmärrettävissä, että lastensuojelu toiminnallaan lisää vanhemman stigmaa ja häpeää.

Kuvio 7. Vanhemman kohtaaminen ja yhteistyö.

Jo pelkästään Suomessa on tuhansia vanhempia, joiden lapset on sijoitettu kodin ulkopuolelle. Stigma ja häpeä voivat aiheuttaa merkittäviä haasteita niin vanhemmille kuin sijoitetuille lapsille, mutta myös koko Suomen yhteiskunnalle. Voidaan todeta, että stigma ja häpeä vaikuttavat kauttaaltaan vanhemman hyvinvoinnin kokemukseen (esim. Kenny & Barrington 2018, 214–215; Battle ym. 2014, 333–337; Korkeila 2011). Vastaavasti vanhempien tuke- misella on vaikutusta sijoitettujen lasten hyvinvointiin (esim. Kujala ym. 2019, 4). Toivon, että tämä tutkielma herättää pohtimaan, miten sosiaalialan ammattilaiset voivat kohdata ja tehdä yhteistyötä asiakkaan kanssa niin, että stigman ja häpeän tunteet ovat mahdollisimman vähäisiä. Vaikka sijoitettujen lasten vanhemmat ovat etäällä lapsistaan, he ovat edelleen lastensa vanhempia.

LÄHTEET

Aineisto merkitty *merkinnällä

Adoptiolaki 22/2012.

Alhanen, Kai (2020) Ristiriidat, tunteet ja dialogi. Teoksessa Me ja ne: Välineitä vastakainasettelujen aikaan (toim.) Miriam Attias & Jonna Kangasoja. Helsinki: Into Kustannus Oy. 140–149.

Aveyard, Helen (2014) Doing a literature review in health and social care: A practical guide. Maidenhead: Open University Press.

Bath, Howard (2019) Pain and the unspoken emotion: Shame. *International journal of child, youth & family studies IJCYFS*, 10(2–3), 126–141.

* Battle, Christina & Bendit, Janine & Gray, Rebecca (2014) Groupwork for Parents whose Children are in Care: Challenges and Opportunities. *Australian and New Zealand journal of family therapy*, 35(3), 327–340.

Baumeister, Roy F & Leary, Mark R. (1997) Writing Narrative Literature Reviews. *Review of General Psychology* 1(3), 311–320.

*Boddy, Janet & Wheeler, Bella (2020) Recognition and justice? Conceptualizing support for women whose children are in care or adopted. *Societies (Basel, Switzerland)*, 10(4), 96–116.

*Broadhurst, Karen & Mason, Claire (2020) Child removal as the gateway to further adversity: Birth mother accounts of the immediate and enduring collateral consequences of child removal. *Qualitative social work*, 19(1), 15–37.

Brown, Brené (2006) Shame resilience theory: A grounded theory study on women and shame. *Families in Society*, 87(1), 43–52.

Efron, Sara E. & Ravid, Ruth (2019) Writing the literature review: A practical guide. New York: The Guilford Press.

EOAK/2363/2021 (18.2.2022) Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Mikko Sarja. Vanhemmuutta tukeva asiakassuunnitelma ja perheen jälleenyhdistäminen.

Eriksson, Pia & Päsä, Tarja (2021) Adoption from care in Finland: currently an uncommon alternative to foster care. Teoksessa Tarja Pösö & Marit Skivenes & June Thoburn (toim.) Adoption from care: International perspectives on children's rights, family preservation and state intervention. Research in Social Work series & The European Social Work Research Association.

- Eronen, Tuija (2013) Häpeän säätely ja suhteissa olo. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uud. p. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus THL.
- Fang, Lin & Manuel, Jennifer I. & Bledsoe, Sarah E. & Bellamy, Jennifer L (2018) Finding Existing Evidence. Teoksessa Rickhard M. Grinnell & Yvonne A. Unrau (toim.) Social Work Research and Evaluation: The Foundations of Evidence-based Practice. (11. painos.) Oxford: Oxford University Press, 211–228.
- Fenton-Glynn, Claire (2015) 'Adoption without consent. Directorate General for Internal Policies', Policy Department, Citizens' Rights and Constitutional Affairs, European Parliament. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556940/IPOL_STU\(2016\)556940_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556940/IPOL_STU(2016)556940_EN.pdf) Viitattu 1.4.2022.
- Gibson, Matthew (2015) Shame and guilt in child protection social work: new interpretations and opportunities for practice: Shame and guilt in child protection social work. *Child & family social work*, 20(3), 333–343.
- Gibson, Matthew (2019) The Role of Pride, Shame, Guilt, and Humiliation in Social Service Organizations: A Conceptual Framework from a Qualitative Case Study. *Journal of social service research*, 45(1), 112–128.
- Gibson, Matthew (2020) The shame and shaming of parents in the child protection process: findings from a case study of an English child protection service. *Families, relationships and societies*, 9(2), 217–233.
- Goffman, Erving (1963) *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. New York: Simon & Schuster.
- Goffman, Erving (2016) Selections from *Stigma*. Lennard J. Davis (toim.) *The Disability Studies Reader*. 4th ed. London: Taylor and Francis. 133–144.
- Heinonen, Mareena (2019) Vanhempia on tärkeää tukea. Teoksessa Virpi Kujala & Mareena Heinonen & Mirjami Koivunen (toim.) *Voikukkaiavertaistukiryhmät ohjaajan opas. Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry.* https://suomenkasper.fi/wp-content/uploads/2019/09/voikukkia_ohjaajan_opas.pdf Viitattu 3.4.2022.
- *Honey, Anne & Miceli, Melissa & Mayes, Rachel (2021) Living with mental illness and child removal. *Advances in mental health*, 19(2), 164–175.
- *Höjer, Ingrid (2009) Birth parents' perception of sharing the care of their child with foster parents. *Vulnerable children and youth studies*, 4(2), 161–168.
- *Höjer, Ingrid (2011) Parents with Children in Foster Care - How Do They Perceive Their Contact with Social Workers? *Practice: Social Work in Action*, 23(2), 111–123.

- *Ivec, Mary & Braithwaite, Valerie & Harris, Nathan (2012) 'Resetting the Relationship' in Indigenous Child Protection: Public Hope and Private Reality. *Law & policy*, 34(1), 80–103.
- Kallio, Tomi J. (2006) Laadullinen review -tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana. *Hallinnon tutkimus* (2), 18–28. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1343263> Viitattu 1.4.2022.
- Kananoja, Aulikki (2017) Asiakastyön yleiset lähtökohdat sosiaalialalla. Teoksessa *Sosiaalityön käsikirja* (toim.) Aulikki Kananoja & Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki Helsinki; Tietosanoma Oy. 173–192.
- Kangasniemi, Mari & Utriainen, Kati & Ahonen, Sanna-Mari & Pietilä, Anna-Maija & Jääskeläinen, Petri & Liikanen, Eeva (2013) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: Eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon/narrative literature review: From a research question to structured knowledge. *Hoitotiede*, 25(4), 291.
- *Kapp, Stephen A. & Propp, Jennifer (2002) Client Satisfaction Methods: Input from Parents with Children in Foster Care. *Child & adolescent social work journal*, 19(3), 227–245.
- *Kenny, Kathleen S. & Barrington, Clare & Green, Sherri L. (2015) 'I felt for a long time like everything beautiful in me had been taken out': Women's suffering, remembering, and survival following the loss of child custody. *The International journal of drug policy*, 26(11), 1158–1166.
- *Kenny, Kathleen S. & Barrington, Clare (2018) 'People just don't look at you the same way': Public stigma, private suffering and unmet social support needs among mothers who use drugs in the aftermath of child removal. *Children and youth services review*, 86, 209–216.
- Korkeila, Jyrki & Joutsenniemi, Kaisla & Sailas, Eila & Oksanen, Jorma (2011) *Irti häpeäleistä*. Helsinki: Duodecim.
- Korkeila, Jyrki (2011) Mitä häpeäleima on? Teoksessa Jyrki Korkeila & Kaisla Joutsenniemi & Eila Sailas & Jorma Oksanen (toim.) *Irti häpeäleistä*. Helsinki: Duodecim.
- Kujala, Virpi & Heinonen, Mareena & Koivunen, Mirjami (2019) *Voikukkaavertaiskiryhmät ohjaajan opas*. Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry. https://suomenkasper.fi/wp-content/uploads/2019/09/voikukkia_ohjaajan_opas.pdf Viitattu 3.4.2022.
- Kytövaara, Minna (2021) Asiakkaan häpeää tutkimassa työntekijän näkökulmasta. Kandidaatintutkielma. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202101291799>
- Laaksonen, Maarit & Kuusisto-Niemi, Sirpa & Saranto, Kaija (2010) Sosiaalityön tiedonhallinnan tutkimus – kirjallisuuskatsaus tutkimusmetodinä. *Finnish Journal of eHealth and eWelfare*. 2(1), 26–32.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Lastensuojelun käsikirja (THL, a) Työskentely lapsen ja läheisten kanssa huostaanottovaiheessa. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/tyoskentely-lapsen-ja-laheisten-kanssa-huostaanottovaiheessa#Vanhempien%20kanssa> Viitattu 24.3.2022.

Lastensuojelun käsikirja (THL, b) Sijaishuoltoon siirtyminen ja yhteistyö vanhempien kanssa. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuoltoon-siirtyminen-ja-yhteistyö-vanhempien-kanssa> Viitattu 29.3.2022.

*Memarnia, Nina & Nolte, Lizette & Norris, Clare & Harborne, Alex (2015) 'It felt like it was night all the time': listening to the experiences of birth mothers whose children have been taken into care or adopted. *Adoption & fostering*, 39(4), 303–317.

Moisio, Miia (2021) Häpeästä valoon. Helsinki: Otava.

*Morgan, Hannah CM & Nolte, Lizette & Rishworth, Barbara & Stevens, Clarissa (2019) 'My children are my world': Raising the voices of birth mothers with substantial experience of counselling following the loss of their children to adoption or foster care. *Adoption & fostering*, 43(2), 137–154.

Morriss, Lisa (2018) Haunted futures: The stigma of being a mother living apart from her child(ren) as a result of state-ordered court removal. *The Sociological review*, 66(4), 816–831.

Myllyviita, Katja (2020) Häpeän hoito (1. painos.). Helsinki: Duodecim.

Nathanson, Donald L. (1994). *Shame and pride: Affect, sex, and the birth of the self*. New York: W.W. Norton.

*Otterlei, Marte Tønning & Engebretsen, Eivind (2021) Parents at war: A positioning analysis of how parents negotiate their loss after experiencing child removal by the state. *Qualitative social work*, 1–18.

Pitkänen, Miia (2011) Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 26, 2011.

Pösö, Tarja & Skivenes, Marit & Thoburn, June (2021) Introducing the field of adoption from care. 1–14. Teoksessa Tarja Pösö & Marit Skivenes & June Thoburn (toim.) *Adoption from care: International perspectives on children's rights, family preservation and state intervention*. Research in Social Work series & The European Social Work Research Association.

*Quick, Don & Scott, Anne L. (2019) Affect and Emotion in a Parent's Engagement with Statutory Child-Protection Services: Navigating Stigma and 'Identity Assault'. *The British journal of social work*, 49(2), 485–502.

Reenkola, Elina (2020) *Kateus*. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.

Räty, Tapio (2019) *Lastensuojelulaki: käytäntö ja soveltaminen*. 4. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Salminen, Ari (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja.

Salveron, Mary & Lewig, Kerry & Arney, Fiona (2009) Parenting groups for parents whose children are in care. *Child abuse review*, 18(4), 267–288.

Sarah (2021) A Systems Model of Repeat Court-Ordered Removals: Responding to Child Protection Challenges Using a Systems Approach. *The British journal of social work*, 51(6), 2038–2060.

* Schofield, Gillian & Moldestad, Bente & Höjer, Ingrid & Ward, Emma & Skilbred, Dag & Young, Julie & Havik, Toril (2011) Managing loss and threatened identity: experiences of parents of children growing up in foster care, the perspectives of their social workers and implications for practice. *The British Journal of Social Work*, 41(1), 74–92.

Seele, P. C. (2017) *Stand up to Stigma: how we reject fear and shame*. Oakland: Berrett-Koehler Publishers.

*Shanks, Emelie & Weitz, Ylva Spånberger (2020) Supportive practices: perceptions of interventions targeting parents whose children are placed in out-of-home care. *Adoption & fostering*, 44(4), 349–362.

*Slettebo, Tor (2013) Partnership with Parents of Children in Care: A Study of Collective User Participation in Child Protection Services. *The British journal of social work*, 43(3), 579–595.

SoPS 60/1991 Lapsen oikeuksien sopimus.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (2019/8) Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisuja. Helsinki.

Suhonen Riitta, Axelin Anna & Stolt Minna. 2016. Erilaiset kirjallisuuskatsaukset. Teoksessa *Kirjallisuuskatsaus Hoitotieteessä*. Stolt Minna, Axelin Anna & Suhonen Riitta. (toim.) 2. korjattu painos. Juvenes Print, Turku, 8–17.

*Sykes, Jennifer (2011) Negotiating stigma: Understanding mothers' responses to accusations of child neglect. *Children and youth services review*, 33(3), 448–456.

- TENK (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf Viitattu 17.4.2022.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (29.3.2022) Lastensuojelu. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/lastensuojelu/lastensuojelu> Viitattu 3.4.2022.
- Tervonen-Arnkil, Kaisa (2015) Adoption avoimuus. Teoksessa Lapsi uusissa oloissa (toim.) Jari Sinkkonen & Kaisa Tervonen-Arnkil. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 50–67.
- Tervonen-Arnkil, Kaisa (2015) Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoitettaessa? Teoksessa Lapsi uusissa oloissa (toim.) Jari Sinkkonen & Kaisa Tervonen-Arnkil. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 148–164.
- Thoburn, June (2021) Adoption from care in England: learning from experience. Teoksessa Tarja Pösö & Marit Skivenes & June Thoburn (toim.) Adoption from care: International perspectives on children's rights, family preservation and state intervention. Research in Social Work series & The European Social Work Research Association.
- Tyler, Imogen & Slater, Tom (2018) Rethinking the sociology of stigma. The Sociological review, 66(4), 721–743.
- Vierula, Tarja (2016) Huostaanoton käynnistämät suhteet ja prosessit vanhempien henkilökohtaisessa elämässä. Rosi Enroos & Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto: lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.
- Viljanen, Valtteri (2011) Häpeän filosofiasta. Teoksessa Jyrki Korkeila & Kaisla Joutsenniemi & Eila Sailas & Jorma Oksanen (toim.) Irti häpeäleistä. Helsinki: Duodecim.
- Välimäki, Sanna & Vornanen Riitta & Vanjusov, Heidi & Hämäläinen Juha (2021) Asiakasturvallisuus lastensuojelussa. Teoksessa Taina Kurki & Taru Jylhä & Virpi Kekoni (toim.) Asiakasturvallisuus sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus.
- *Wells, Kathleen (2011) A narrative analysis of one mother's story of child custody loss and regain. Children and youth services review, 33(3), 439–447.